

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gilleleje Museum:

Fra det gamle
Gilleleje
1939

Redigeret af H. C. Terslin.

Aarvog Nr. 7
Museets Forlag, Gilleleje.
1939

Museets litterære Bytteforbindelser:

Lunds Universitetsbibliotek, Uppsala Universitetsbibliotek, Oslo Universitetsbibliotek, Kiels Universitetsbibliotek, Göteborgs Stadsbibliotek, Det kgl. danske geografiske Selskab, Det kgl. norske Videnskabers Selskab, Schweizerische Gesellschaft für Urgeschichte, Norsk Folkemuseum, Bygdöy, Tromsø Museum, Bergens Museum, Malmö Museum, Nordiska Museet, Stockholm, Göteborgs Museum, Skåne hembygdsförbund, Blekinge musei- och hembygdsförbund, Kullens hembygdsförening, Göinge hembygdsförening, Historisk Samfund for Viborg Amt, Deutsch-Ausländischer Buchtausch, Berlin, „Gammelt å Nyt, red. af Elna Schøne.

Museets Aarbøger 1934—39 faas i alle Boglader. Pris, 1934: 3,50, 1935: 2,00, 1936: 2,50, 1937: 2,50, 1938: 2,50, 1939: 2,50. Ved Bestilling paa Museet (Telf. Gilleleje 192) faas alle Aargange å 2,00 Kr.

FRA DET GAMLE GILLELEJE

1939

Klichéer: Københavns Klichéfabrik.

Tryk: Otto Teller, Hellerup.

Fra det gamle Gilleleje

1939

Syvende Aarbog,
udgivet af Gilleleje og Omegns Museumsforening

Redigeret af H. C. Terslin

Museets Forlag
Gilleleje 1939

Søborg-Gilleleje Sogneraad, Esbønderup-Nødebo Sogneraad, Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse, Nordsjællands Bank, Gilleleje Havnelaug og Gilleleje Brugsforening har ydet økonomisk Støtte til Udgivelsen af nærværende Aarbog.

Museumsforeningen takker hermed ærbødigst.

INDHOLD:

	Side
<i>Carl Behrens</i> : Ved Indvielsen af Museets gamle Fiskerhus	6
<i>Gilleleje og Omegns Museumsforenings 10-Aars Fest</i>	7
Taler af <i>H. C. Terslin</i> , Museumsinspektør <i>Jørgen Olrik</i> , Nationalmuseet, Museumsdirektør <i>Knud Klem</i> , Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg, Sogneraadsformand <i>Henrik Hansen</i> , Indvielsessang af Provst <i>Emil Steenvinkel</i> , Taler af Dommer <i>A. P. Larsen</i> , Læge <i>Hj. Vilstrup</i> og Toldmedhjælper <i>Jul. A. Jensen</i> . — (2 Billeder)	
Lektor <i>A. Kragelund</i> : Et gammelt Billede fra Gillelejeegnen. (Med 2 Billeder)	21
<i>Olga og Christian Sørensen</i> : Den første Udskiftning af Gilleleje Overdrev i Aaret 1775. (Med et Kort)	25
<i>H. C. Terslin</i> : Søulykker ved Gilleleje i gamle Dage	34
<i>Jul. A. Jensen</i> : Fiskerliv og Fiskerkaar paa Gilleleje	40
<i>Arnold Olsen</i> : Broder Rus-Sagn og Folketro paa Esrum-Søborg-Eggen. (Med 4 Billeder af Forfatteren)	51
Kunstmaler <i>Elias Petersen</i> . 2 Billeder	58
Provst <i>Emil Steenvinkel</i> : Udskiftningen af Søborg og Ferle Byer 1782—89. (Med 1 Billede af <i>Arnold Olsen</i>)	59
<i>H. C. Terslin</i> : Lidt om Aarets Fester og Livets Højtider i Gilleleje—Søborg Sogne	79
Dyrlæge <i>O. Hardt</i>	87
Købmand <i>C. Nees</i> †	87

VED INDVIELSEN
AF MUSEETS GAMLE FISKERHUS

2. Juli 1939

*Tiden farer frem med barske Hænder,
Fædres Arv brutalt den endevender,
tramper med sin Jærnhæl over Minder,
som endnu kan varme vore Kinder.*

*Her et lille Fristed er der fundet,
her et Mindetempel er der grundet,
hvor der vogtes skal om Arneflammen,
som forene kan os allesammen.*

*Mindet om de gode gamle Slægter
er den Sag, vi enigt her forfægter —
Fiskerhjemmet, i hvis jævne Hygge
ung og gammel følte sig saa trygge.*

*Træd da indenfor de lave Stuer,
hvor et svundent Slægtled paa os skuer,
hvor vi føler, at ad mange Veje
samler os det gamle Gilleleje.*

Carl Behrens.

GILLELEJE OG OMEGNS MUSEUMS- FORENINGES 10-AARSFEST

2. JULI 1939

Aarets Hovedbegivenhed var Museumsforeningens 10-Aarsfest, der fejredes ved Indvielsen af Gilleleje Museum i det gamle Fiskerhus, Matr. 75, beliggende ved Gillelejes Hovedgade. Foreningen har i Dec. 1938 erhvervet Huset af Arvingerne efter Enkefru *Marthine Petersen*, nemlig Hattemager *Oscar Petersen*, København, og hans Søster, Fru *Agnete M. Jensen*, Espergærde.

Marthine Petersen var født i dette Hus 22. Okt. 1848 og døde 3. Dec. 1938. Hun var Enke efter Urmager og Skomager *Jens Peter Petersen*, der døde sammesteds 11. Febr. 1931. — Hendes Forældre var Byens Smed *Peder Jensen* og Hustru *Maren Larsdatter*.

Husets Historie er meddelt af *Christian og Olga Sørensen* (Leifsgade 22, København) og er korteligt fortalt følgende: *Søren Rasmussen* byggede det paa Byens Gadejord ca. 1817. — 16. April 1823 fæstede *Peder Nielsen* Huset efter *Søren Rasmussen*. 22. Juni 1830 fæstede C. Knoplau det efter *Peder Nielsen*. 29. Juli 1844 fæstede ovennævnte *Peder Jensen* Huset efter *Knoplau* og fik kgl. Ejendomsskøde paa det 8. Januar 1861.

Huset er ikke Gillelejes ældste. Men det er det af Husene, som er bedst bevaret, idet der i Tidens Løb næsten ingen Forandringer er foretaget med det. Det er opført

af Ler, ubrændte Lersten og brændte Sten. Bindingsværket er dels Eg, dels Fyr. Huset er straatækt. Udhuset med Stald, Lo og Lade samt Tørverum er sammenbygget med Stuehuset. Dette indeholder fire Rum samt Køkken og Spisekammer. I alle Rum er der Bjælkeloft. Gulvene i de tre Stuer er af Planker eller Brædder, i den fjerde Ler, i Køkkenet er der Rødstensgulv. — Købesummen var 6000 Kr., af hvilket Beløb straks udbetaltes 2000 Kr. Der er ca. 2000 Kr. Gæld i Huset. Restbeløbet, ca. 2000 Kr., skal udbetales i Dec. 1939.

Efter Overtagelsen af Ejendommen er der foretaget forskellige Reparationer, saaledes af Tag og Mure. Huset er blevet hvidkalket, Væggene er blevet hvidtede, alt indvendigt Træværk har faaet sin oprindelige Oliefarve. I Køkkenet genopførtes det aabne Ildsted. En Kakkellovn og en Bilæggerovn, begge fra 1790erne, er opstillede i Stuerne. I en af Stuerne er de to Vinduer blevet erstattet med Vinduer med blyindfattede Ruder fra et nedrevet Gillelejehus. Reparationerne er udført af Murermester *Chr. Bæk*, Tømrermester *Jørgen Nielsen* og Kunstmaler *C. Hanson*, alle af Gilleleje. Det grovere Arbejde i Hus og Have er udført af *Chr. Christensen*. — Haven er omgivet af Stengærde, i hvilket vokser Hyld, Syren, Slaen og Tjørn; i Haven findes en Del Frugttræer; som Skik har været, dyrkedes Kaal og Kartofler; nu er Arealet til-saaet med Græs, idet Haven skal kunne benyttes til Afholdelse af Møder. Et Par gamle Ligsten fra 1840erne fra Gilleleje Kirkegaard og en Ligsten over en Strandvaskergrav fra 1820erne, fundet paa Udsholt Strand, er opstillet, endvidere Skelstenen fra Smidstrup Strand, der angav Grænsen mellem Gillelejernes og Tisvildelejernes Strandingsrettigheder.

Huset er nu indrettet til Museum, eller rettere: der er

skabt Interiørs, der skal illustrere et jævnt Gilleleje-Fiskerhjem, som det saa ud, indtil Fremmedinvasionen i Slutningen af forrige Aarhundrede begyndte at gøre sin Indflydelse gældende paa Fiskerlejet. Vi har tilstræbt at udstyre Hjemmet med Genstande fra selve Gilleleje. I de to Stuer tænkes den yngre Generation at have boet, i de to andre Stuer den ældre Generation, Aftægtsfolkene.

Af Indboet skal nævnes: i Øverstestuen Chatol (1848), to Klædeskister, Vingestole, Dragkiste, i Stuen ved Siden af ses Himmelseng, Vugge, Natstol, Træsøfa, Stole, Bord, Bordendeskab, Ur. I de gamles Stue: Klapbord, Træsøfa, Dragkiste, Stole, i Stuen ved Siden af ses Himmelseng, lille Klapbord, Stole, Klædeskiste. Billeder smykker Væggene. Piber, Nips o. s. v. findes, desuden Fiskeredskaber. Tørvehuset er indrettet til Garnstue (Fiskergarn). I Udhuset findes de nødvendige Redskaber til det lille Landbrug, Fiskerne drev. Alle Genstandene er skænket af Befolkningen paa Gilleleje.

Museumsforeningens øvrige Samling er fremdeles udstillet i Skolens Loftsetage og omfatter Oldsager, Middelaldergenstande, Sager fra Omegnens Landbohjem og Resten af Genstandene fra Gilleleje. Her findes Montrer med kvindelige Haandarbejder, Skabe med Tøj, og her ses Billedsamlingen, Arkivsager og Bøger. Begge Museer har i Sommerferien daglig været forevist for Gæster af fhv. Skibstømmer *Niels Clausen* og Fisker *Chr. Frederiksen*.

Museets Indvielse fandt Sted Søndag d. 2. Juli Kl. 14 i Museets Have. Blandt de særligt indbudte var følgende til Stede: Dommer *A. P. Larsen*, Politimester *Buch-Petersen* med Frue, Museumsinspektør *Jørgen Olrik* fra Nationalmuseet, Museumsdirektør *Knud Klem* fra Kron-

borgmuseet med Frue, Kongelig Skuespiller *Rasmus Christiansen* med Frue, Arkitekt *Holger Jacobsen* med Frue, Redaktør *Holger Bernild*, Redaktør *Einar Poulsen*, Redaktør *Axel Kjerulf* med Frue fra „*Politiken*“, Kunstmaler *Elias Petersen* med Frue, Kunstmaler *Johan Behrens*, Forfatteren *Anders W. Holm*, Læge *Hj. Vilstrup* med Frue, fhv. Apoteker *Chr. Bauer* med Frue, Journalist *Gunnar Fogh*, Dyrslæge *O. Hardt*, fhv. Mejeriejer *A. Kjellerup* med Frue, Overlærer *Fr. Larsen* med Frue, nogle af Sogneraadets Medlemmer, Provst *Emil Steenvinkel* med Frue. — Ved Talerstolen var anbragt Fiskeriforeningens Fane. Efter Indvielseshøjtideligheden, der fandt Sted i smukt Vejr og varede en god Time, besaa man Fiskerhuset og Museet paa Skolen. Derefter samledes Museets Bestyrelse med sine Gæster til Kaffe paa Badehotellet, ved hvilken Lejlighed Dommer *A. P. Larsen*, Læge *Hj. Vilstrup* og Toldmedhjælper *Jul. Jensen* talte. (Talerne er refereret nedenfor). Kl. 17 sluttede Festen.

Ved Indvielsen talte Museumsforeningens Formand, Lærer *H. C. Terslin*, og de indbudte Talere, Museumsinspektør *Jørgen Olrik*, Museumsdirektør *Knud Klem* og Sogneraadetsformand *Henrik Hansen*, der foretog Indvielsen, hvorefter Redaktør *Carl Behrens* hyldede Museet i foranstaaende Digt.

Lærer *Terslin* bød Forsamlingen Velkommen til den dobbelte Festlighed: Museumsforeningens 10-Aars Bestaaen og Indvielsen af Fiskerhuset. Museumsarbejdet var taget op paa Gilleleje af følgende Grunde: 1) De nordsjællandske Fiskerbyers Betydning som Fiskerlejer var hensygnende og deres Kultur ved at glemmes, hvorfor det var i yderste Øjeblik at indsamle Materiale til

Belysning af deres Særpræg; Gilleleje var særligt egnet, da det er det ældst omtalte, og vistnok alle Tider var Nordsjællands største Fiskerleje, og da dets Befolkning til sene Tider havde udpræget Bygdefølelse. 2) Der var hidtil ikke optaget noget Museumsarbejde paa andre nordsjællandske Lejer. 3) De danske Fiskeres Kultur er hidtil lidet repræsenteret i Litteraturen og i Folkemindesamlingerne (kun Skagen har et Fiskerlejemuseum).

Maalet har været at skildre Gillelejeegnens Oldtid, Middelalder, Historie, Erhverv, Byens Struktur (Husene, Byplan) og Kultur (Folketro, Forestillingskreds, Sagn, Dialekt, Folkepsyken). I den Anledning er der indsamlet mange Tusind Genstande og foretaget meget skriftligt Arbejde, og der er i Tidens Løb afholdt Foredrag samt hidtil udgivet 6 Aarbøger. — Huset, vi indvier i Dag, er et Led i Arbejdet. — Igennem vort Arbejde vil vi give de fremmede, som besøger Egnen, saa fyldig en Orientering om Stedet som muligt, og vi vil søge at vække og nære Hjemstavnsfølelsen hos Egnens Folk.

Museumsinspektør Jørgen Orløks Tale.

Som dybest Brønd gir altid klare Vand,
og lifligst Drik af dunkle Væld udrinder,
saa styrkes Slægtens Marv hos Barn og Mand
ved Folkets Arv af dybe, stærke Minder.
Din egen Dag er kort, men Slægtens lang;
læg Øret ydmyg til dens Rod forneden:
Aartusind toner op i Graad, i Sang,
mens Toppen suser imod Evigheden.

Saaledes tolker vor ypperste Hjemstavnsdigter de svundne Slægters Betydning for Nutiden, og hans Ord indeholder jo en evig Sandhed. I alle Livets Forhold,

baade de materielle og de aandelige, gælder det, at vi ikke forstaar vor egen Tid uden at vide noget om de svundne Slægter, paa hvis Skuldre vi bygger. Det er dog ikke nok i ydre Forstand at vide Besked, men det gælder om rent instinktivt at føle de utallige skjulte Traade, der knytter os, Døgnets Børn, til vore Forfædre, føle, at vort Liv og vort Arbejde bygger paa de svundne Slægters Indsats. Denne Følelse af Samhørighed med Fortiden faar man vel intetsteds stærkere indprentet end der, hvor Hjemstavnsfølelsen, Kærligheden til Hjemegnen, er den Ønskekvist, der viser os Vej til de skjulte Kilder. Jeg tror derfor, at saadanne Hjemstavnmuseer som det, der her i Dag aabner sine Døre, har en stor Mission i Retning af at aabne Folkets Øjne for dets egen Fortid og knytte Baandene mellem de svundne Slægtled og de kommende, saa at vi aldrig glemmer den dybe Sammenhæng i den Historie, som vi staar midt i, aldrig glemmer, at naar vi taler om vore Landsmænd, saa mener vi ikke alene vore samtidige, men ogsaa alle de svundne og for den Sags Skyld ogsaa de kommende Slægter.

Ligesom den moderne Geografiundervisning begynder med selve Hjemmet og Skolen og derfra bevæger sig ud i stedse videre Kredse, saaledes er det rimeligt, at den moderne Historieundervisning begynder med det nærmestliggende, med Hjemstavnen. Dennes Historie kan nu oplyses paa mange Maader og gennem mange forskellige Kilder: Arkivstudier, arkæologisk Materiale, gamle Folks Fortællinger om Livet i fordums Dage o. s. fr. En af de naturligste og mest anskuelige Maader at oplyse Hjemstavnsens Historie paa er Oprettelsen af et Hjemstavns-museum. Saadanne er derfor ogsaa voksede frem i mange Egne af Landet, hvad Nationalmuseet kun kan finde godt og glædeligt, for saavidt som der derved bevares

meget historisk Stof for Eftertiden, der ellers vilde være gaaet tabt. Der er en Afart af disse Hjemstavnmuseer, som har særlig gunstige Betingelser for paa en anskuelig Maade at fortælle om de svundne Slægters Livskaar; det er de saakaldte Hjemstavnskaarde (og Hjemstavns-huse). Kan man egentlig tænke sig en naturligere Form for et Museum end at de interesserede af Egnens Folk erhverver en saadan gammel Gaard eller gammelt Hus, der saa bliver sat i Stand og indrettet saadan som Egnens Sæd og Skik var i gamle Dage? Ved at frede og istandsætte Bygningen paa Stedet undgaar man adskillige af de Vanskeligheder, som de store Friluftsmuseer ofte møder ved Flytningen og Genrejsningen af de gamle Huse, og Forbindelsen med Fortiden er ligesom mere anskuelig, hvor en Bygning er blevet fredet paa Stedet. Dermed skal naturligvis ikke være sagt, at saadanne Hjemstavnskaarde kan erstatte de store Friluftsmuseer, som giver en samlet Oversigt over et helt Lands gamle Byggeskik.

Nationalmuseet ser som sagt med Velvilje paa denne Hjemstavnsbevægelse; men det bør dog ikke glemmes, at der er visse Regler, der er fælles for de store og smaa Museer. Saaledes gælder det bl. a. om kun at udstyre Hjemstavnskaarden eller Hjemstavns-huset med saadant Indbo, der hører hjemme i Milieuet; i saa Henseende har jeg forstaaet, at man har været meget nøjeregnende med Indretningen af det gamle Fiskerhus her i Gilleleje, der aabnes for Besøgende idag. Et særlig vigtigt Punkt for saadanne smaa Hjemstavnmuseer, der i Reglen udelukkende tilvejebringes og forvaltes ved frivillig Arbejds-kraft, er deres fremtidige Vedligeholdelse; og jeg vil derfor gerne udtale Haabet om, at der altid maa findes Mænd og Kvinder her i Gilleleje, der i saa Henseende vil sætte en Ære i at tage Arbejdet op efter dem, der ved

uegennyttigt Arbejde har skabt Museet. Et andet og vigtigt Punkt er Genstandenes Nummerering og Protokolering med saa mange Oplysninger som muligt om Hjemsted, tidligere Ejere, Genstandenes Brug o. s. fr.; findes saadanne gode Oplysninger om Museumsgenstandene, kan Museet godt, selv om det er lille og dets Indsamlingsfelt begrænset, faa ikke blot folkelig, men videnskabelig Betydning for Egnens Historie og Kulturhistorie.

Det er det gammeldags Fiskerliv her oppe i Nordsjælland, som Museet særlig tilsigter at anskueliggøre, baade ved det gamle Fiskerhus og ved Museets øvrige Samlinger, der opbevares i Skolen, og det maa siges at være et overmaade nyttigt Arbejde, som her er gjort, særlig da saavidt jeg véd ingen andre Museer har paataget sig denne Opgave. Frilandsmuseet ejer Tømmeret fra et nu nedrevet Fiskerhus i Hornbæk og en Del Indbo til Huset; men da Museet har saa mange andre Opgaver at løse, bliver det næppe genrejst i de første Aar. Minderne om det gamle Fiskerliv maa nu reddes som en Brand af Ilden, ti den moderne Udvikling har jo nu i de sidste 50 Aar omskabt alle Nordsjællands Fiskerlejer til Villabyer. Og dog indeholder jo utvivlsomt den gamle Fiskerkultur mange Træk, som er værd at opbevare, og som jo ogsaa vore Digtere lige fra Johannes Ewald til Holger Drachmann har haft et aabent Øje for. Fiskerbefolkningen repræsenterer ved Siden af den langt talrigere Bondebefolkning en ejendommelig Side af dansk Almuekultur, der ikke bør glemmes, og som det Museum, der aabner her i Dag, skulde være et Æreminde over. At de Gilleleje Fiskere i Modsætning til de andre nordsjællandske Fiskere ogsaa drev noget Landbrug, gør dem ikke mindre interessante; de har paa den Maade Rod ogsaa i vor Hovednæring fra Arilds Tid — skønt for Resten, naar vi

skal spørge om, hvilken af de to Næringsveje, der har ældst Rod her i Landet, synker Vægtskaalen vel snarest til Fordel for Fiskeriet.

Jeg vilde gerne til Slut bringe en varm Tak fra Nationalmuseet til alle, som har deltaget i det Museumsarbejde, der er gjort heroppe paa Sjællands Nordspids, og ganske særlig til Hr. Lærer Terslin, der vel nok kan siges at have været Sjælen i Arbejdet. Og jeg vil dertil gerne føje de bedste Ønsker for Museets Fremtid: gid det maa faa mange Besøgende, og gid de Besøgende maa faa et godt Udbytte af hvad de ser, saa at Museet kan give sit Bidrag til den Følelse af inderlig Samhørighed med Fortiden, som jeg før nævnte. Gid Museet maa faa mange og veloplyste Genstande til Givende, og gid det i det Hele maa blive en Central for Egnens Hjemstavnsfølelse og Hjemstavnsforskning, saa det kan give sit væsentlige Bidrag til at der engang maa kunne skrives den avtentiske Fremstilling af gammeldags nordsjællandsk Fiskerliv, som vi endnu savner. Jeg vil gerne samle alle gode Ønsker i at udbringe et Leve for Museet og dets Fremtid. Det leve!

Museumsdirektør Knud Klems Tale.

Paa Frederiksborg Amts historiske Samfunds Vegne bringer jeg vor Hilsen ved Indvielsen af dette Hus. Det er det historiske Samfunds Opgave at opelske og fremme den historiske Interesse blandt Befolkningen. Jeg tør sige, at dette ikke kan ske paa nogen bedre og nyttigere Maade end ved Skabelsen af et Hjemstavnsmuseum. Vort Amt er rigt paa historiske Minder. Vi ejer værdifulde Vidnesbyrd om vore Forfædres Bosidden her i Oldtiden, dansk Middelalderhistorie er uløseligt knyttet til de nordsjællandske Borge ved Gurre, Søborg, Dronningborg

og Krogen, vore Slotte, Frederiksborg, Kronborg og Fredensborg er prægtige Mindesmærker om vigtige historiske Begivenheder i vort Land.

Men Danmarks Historie er ikke blot Skildringen af den store Politik, som knytter sig til disse Minder, Danmarks Historie er ogsaa Beretningen om den jævne Befolknings Levevis og økonomiske Kaar gennem Tiderne. Derfor rejser Hjemstavnmuseerne sig rundt omkring i Landet.

Fiskeriet var længe Stedbarn, men nu kommer ogsaa Fiskerimuseerne til. For ikke længe siden havde vi den Glæde i „Skagens Fortidsminder“ at se et nyt værdifuldt Hjemstavnmuseum aabnet, og nu følger Gillelejes Fiskerhus efter. Vi savner et landsomfattende Museum for Fiskeriet, der vil paatage sig den Opgave at give en videnskabeligt underbygget Redegørelse for Fiskeriets Udvikling gennem Tiderne. Der findes værdifulde Samlinger, men ingen, der har taget sig denne Opgave op. Jeg haaber, det engang vil kunne ske gennem et offentligt Museum.

Et værdifuldt Supplement til et saadant Centralmuseum vil de lokale Fiskerimuseer være. Dette Fiskerhus og Gilleleje Museums øvrige Fiskerisager, som er udstillet andetsteds, belyser paa udmærket Vis Fiskeriets Vilkaar i denne Fiskeriegn. Jeg vil ønske, at Museet vil gaa en god Fremtid i Møde, og at det bestandig vil være i god Kontakt med den Befolkning, til hvis Glæde det er skabt.

Et Museums Opgave er ikke blot at samle de synlige og haandgribelige Minder om Fortiden, at stille dem op i Museets Rum og at konservere dem mod Fortabelse eller Forringelse. En lige saa betydningsfuld Gerning er det at bringe Oplysning om Fortiden og Forstaaelse af denne ud til Befolkningen.

Det er næppe nogen Tilfældighed, at det er en Pæda-

gog, som har skabt Museet her. Gennem Hr. Terslins Ord her i Dag har vi forstaaet, at det for ham netop ikke gælder de døde Ting, men Livet bag dem. Jeg bringer her min Tak til Hr. Terslin for det store og uegennyttige Arbejde, han har nedlagt i denne Sag, og ønsker at det maa blive til Glæde for ham i Fremtiden. Jeg vil ønske, at Museet fortsat vil trives og udvikles, at det bestandig maa staa i nøje Kontakt med Befolkningen, baade med den store Skare af Mennesker, som af egen Drift søger Oplysning om Fortidens Liv, og at det tillige gennem sit Arbejde faar Tag i et stedse større Antal af Befolkningen, for hvem en saadan Oplysning vil være baade adspredende og nyttig, og at det dernæst tillige faar en nøje Forbindelse med Skolen til Opfyldelsen af de pædagogiske Forpligtelser, der paahviler et Museum.

Paa mit eget Museums Vegne, Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg, byder jeg det nye Gilleleje Museum hjerteligt Velkommen i de kulturhistoriske Museers Kreds. Jeg udtrykker Haabet om et godt Samarbejde og tilsiger Museet og Hr. Terslin al den kollegiale Støtte, som mit Museum er i Stand til at yde.

Sogneraadformand Henrik Hansens Indvielsestale.

For ca. 10 Aar siden samledes Kvinder og Mænd her og tog den Opgave op, at skabe Interesse for et Museum i Gilleleje. Der er Grund til at takke dem, der paatog sig Opgaven, hvoraf vi ser et smukt Resultat i Dag; først og fremmest Tak til Lærer Terslin for det Arbejde, han har gjort. (Hør.) Naar vi nu om lidt gaar ind i de gamle Fiskerstuer, vil vi se Minder om et Liv i Nøjsomhed. Paa Væggen hænger et gammelt Vers, der er saa betegnende for det Liv, der levedes i de gamle Fiskerhjem:

Lad os med et nøjsomt Hjerte
dele Livets Fryd og Smerte.

Mange Gillelejere vil nikke genkendende til Genstan-
nene i de gamle Stuer, Minderne vil gaa tilbage til en
Far, en Bedstefar eller Oldefar, hvis Fortælling om Livet
i gamle Dage vil dukke op i deres Sind. Fiskeriet var et
strengt Arbejde, med Livet som Indsats. Vi maa tænke
os, hvordan Fiskerhustruerne gik i disse Stuer og æng-
stedes over Manden og Faderen, der var paa Havet i
Uvejr. Den farlige Gerning prægede Fiskerne paa en
særlig Maade. De kunde nok slaa Gækken løs, men bag
det altsammen var Alvoren, og det var da ogsaa natur-
ligt, at da en stærk religiøs Bevægelse gik over Egnen,
prægede den Fiskerbefolkningen og gør det den Dag i
Dag.

Saa indvier vi da dette Museum som Æresminde om
svundne Slægters Liv og Færd. Ved Kendskabet til Slæg-
ten, der gik forud, skaber vi Kendskab til os selv. Vi vil
værne om det, der her er skabt for Egnens Befolkning.
Vi vil forvalte den Arv, der er givet os, og føre den videre
til de Slægter, der kommer efter os.

Ved Indvielsen blev afsunget følgende Sang, forfattet
af Provst *Emil Steenvinkel*.

Et Gilleleje Fiskerhus, et gammelt skønt Kærminde
i denne saltvandsfriske By, i Ly for barske Vinde.
Om blytækt Rude Vedbend gror, og Straatag dækker „Brakken“.
Hvor Nøjsomhed og Guds frygt bor, er ikke langt til Takken.

En Morgen kom i Sus og Blæst en Fiskermand fornøjet
i Oljetøj og blank Sydvest og med et Blink i Øjet.
„Her har du, Mutter, Dunk og Tov, men Fangsten er i Baaden.
Og alt er vel, — — saa Gud ha' Lov og Tak for „Levemaaden“.

I Himmelsengens lune Bo, der fandt han Hvilens Varme;
her sov han trygt i hjemlig Ro — i hendes hvide Arme.

Hun gynged her sit første Barn, og saa blev Rokken drejet.
Hun spandt paa Ten sit fine Garn. Det solgte hun i „Lejet“.

Og da en dejlig Gut der kom, lo Fiskeren fornøjet:
„Paa Nakken op med Dunk og Bom, og saa i Arbejdstøjet.
Nu skal vi ud paa Dybets Blaa at fange Torsk og Flynder,
saa mange Munde mættes maa. Nu Livets Strid begynder.“

Nu værner vi det gamle Hus med sine Minder mange.
I stille Aftener høres Brus af Strandens Sommersange.
Her skal den nye Slægt gaa ind og se, hvordan de boede,
en Fiskers Levesæt og Sind, og hvad de dunkelt troede.

En aaben Bibel paa et Bord og et Par Brilleøjne
fortæller uden mange Ord om Guds frygt i det søgne.
Paa Væggen Billeder af Krist og af hans Moder milde.
Her har de drukket FRED tilsidst af Livets klare Kilde.

Dommer A. P. Larsens Tale.

Jeg vil sige noget om det Indtryk, man som fremmed faar af Gilleleje, naar man lærer Byen at kende. Det er blandt andet, at den i særlig Grad blandt lignende Steder ved Kysten udmærker sig ved Lokalpatriotisme — man kan ogsaa sige Hjemstavnsfølelse, men det første Udtryk betegner mere det aktive. Det er usædvanligt, hvad her er gjort for at fremhæve Byen og gøre den tiltrækkende for dens Beboere og Gæster. Jeg tænker paa Strandbakkerne. Jeg har flere Gange haft Anledning til at nævne dette paa andre Steder. Til disse Bestræbelser hører ogsaa det Værk, vi har set i Dag. Det er af historisk Betydning, og dette er nok især Tanken med det; men det er tillige et Æresminde for den Stand, der er den oprindelige her, og som forhaabentlig vil blive ved at præge Gilleleje. Det er ogsaa en Værdi for Byen, og derfor vel jeg, foruden en Tak til den Mand og hans

Medarbejdere, der har skabt det, sige til Lykke til Sogneraadet med den Gave, De her modtager, og jeg gør det, fordi jeg har Erfaring for, at Søborg-Gilleleje Sogneraad al Tid med Enighed og Offervillighed bidrager til, hvad der gaar ud paa at forskønne Gilleleje og bevare Byens Tradition.

Læge *Hj. Vilstrup* udtalte bl. a. følgende, der her er gengivet efter „Nordsjællands Venstreblad“ for 4. Juli 1939:

Lærer Terslin har vist, at han var Mand for at gennemføre dette Værk, som nu skal tale til de unge og lære dem Ærefrygt for det gamle. Gilleleje Bys Borgere er glade for det, der her er skabt, og vi takker Lærer Terslin, hvis vildeste Drøm i Dag er gaaet i Opfyldelse. Et Leve for Museets Trivsel i Fremtiden.

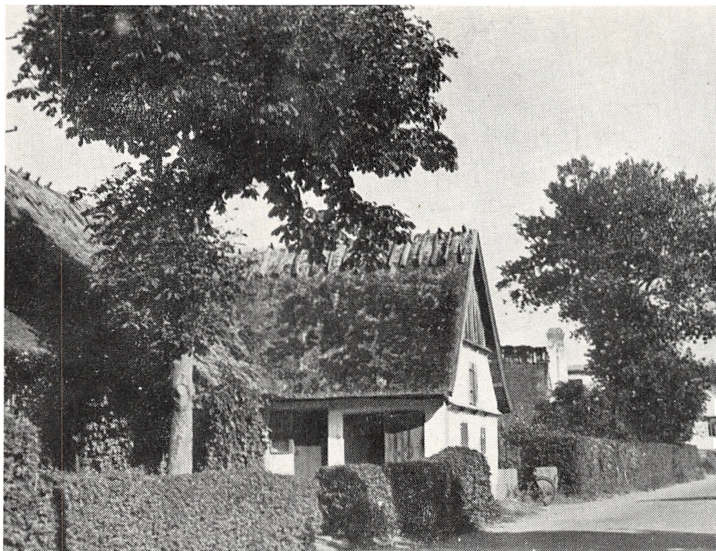
Toldmedhjælper *Jul. A. Jensen* udtalte:

Vi maa ikke glemme at takke Dyrnlæge Hardt for hans Arbejde. Den Samling Billeder, han har skabt til Gilleleje Museum er enestaaende. Hans Fotografier er gennemført med stor kunstnerisk Forstaaelse og ved Synet af dem øjner vi ny Skønhed i den Egn, som vi har kendt saa længe. Dyrnlæge Hardt fortjener vor bedste Tak.

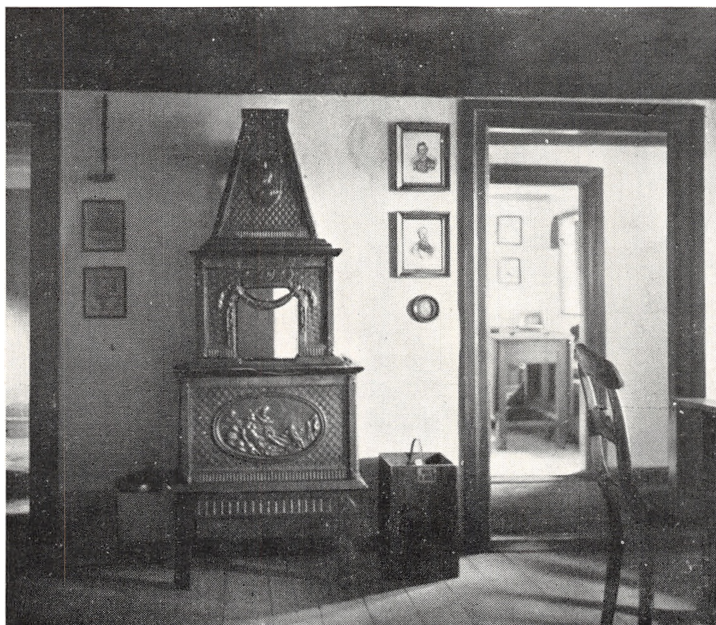
(*Red.*)

P. S. Blandt de mange Presseudtalelser i 1939 skal nævnes en stor ill. Artikel af *Tage Heft* i *Aftenbladet* 20. Aug., af Red. *Else-Marie Wigum* i *Fiskaren*, Bergen, 9. Aug. og af samme i *Norges Handels- og Sjøfaris Tidende*, Oslo, 17. Aug. (ill.). — Artiklerne omhandler Museumsforeningens Arbejde og det nye Fiskerimuseum.

★

Gilleleje Museum. Foto *O. Hardt*.

Gilleleje Museum. Foto *J. Espenhain*.

Udsigt mod Nakkehoved fra Øst. Radering af *Hermann Carmiencke*.
Originalens Størrelse 16 × 22,5 cm. Kobberstiksamlingen.

F. Rohde: Parti ved Nakkehoved.

LEKTOR A. KRAGELUND:
ET GAMMELT BILLEDE FRA
GILLELEJEEGNEN

Billeder fra Gilleleje i gamle Dage, d. v. s. fra Midten af forrige Aarhundrede, er sjældne. Kendt nok er *F. Rohdes* Billede af Nakkehoved set fra Vest (se Fig.). Kunstnerens Fantasi har nu ganske vist tumlet noget frit med Motivet. Som Rohde skildrer det, har der aldrig set ud i Gilleleje. Hvis man ikke vil betragte Afgivelserne fra Virkeligheden som blot kunstnerisk Ufuldkommenhed, hvad der efter min Mening vilde være noget forhastet, har man Lov til at tro, at Rohde ikke har villet give et „korrekt“ Billede af Egnen, men fortælle menneskeligt gripende om Fiskerlejets Ensomhed ude i den storladne Natur. Derfor har han presset et Hus ind i Landskabet ved Foden af Nakkehoved. Billedet er trods denne Fortolkning ikke videre værdifuldt kunstnerisk set; men det har en vis Interesse ved sin Opfattelse af Landskab og Menneskeliv ved Sjællands Nordspids. Ser man opmærksomt paa Billedet, træder der en mærkelig Dobbeltthed frem mellem den urolige Forgrund, hvor Plantevæksten er i levende Bevægelse, og Vandets rolige Overflade. Man mindes — om end med Smerte paa Grund af Forskellen i personlig Værd — Søren Kierkegaards dobbelte Oplevelse af Naturen ved Gilbjerg, naar han taler om Havets dybe stille Alvor, der lader hans kære Afdøde stige op

for hans Erindring, og senere i samme Optegnelse grebet af Elementernes Kamp føler sin egen Intethed!).

Rohde var Elev af Maleren J. L. Lund, der spillede en i vore Dage ubegribelig Rolle i Samtidens Kunst; for os er han væsentlig kun kendt som Skaberen af Det kongelige Theaters skønne Fortæppe; men Samtiden saa i ham en ypperlig Landskabsmaler.

Til Lunds Kreds hørte ogsaa en anden Kunstner, der har udført en med Rohdes Billede omtrent samtidig Radering fra Nordsjællands Kyst (se Fig.). Signaturen H. C. i venstre Hjørne betyder Johan *Hermann Carmiencke*, en her i Landet naturaliseret tysk Kunstner, der paa forskellig Maade har udøvet stor Indflydelse paa dansk Kunst, ogsaa paa den nordsjællandske; det gælder saaledes et kendt Billede af *Lundbye*, der forestiller et Landskab med Udsigt mod Kattegat og Hesselø²).

Carmiencke var født som Søn af en fattig Arbejder i Hamborg i Aaret 1810 og blev i Enogtyveaars Alderen Elev af den berømte norske Maler *J. C. Dahl*, som — i Parentes bemærket — dansk Kunst i forrige Aarhundrede skylder saa meget, at den overhovedet ikke lader sig tænke uden ham. Senere kom Carmiencke til København, hvor Kong Christian den Ottende gjorde ham til sin Hofmaler. Efter Krigen i 1848—50 følte han sig imidlertid mindre vel tilpas i Danmark og rejste til New York. I de følgende Aar spillede han en ikke ringe Rolle i De forenede Staters Kunstverden og døde 1867 i Brooklyn.

Der kendes adskillige Malerier af Carmiencke; men hans betydeligste Arbejder findes blandt hans Raderinger, hvoriblandt Billedet fra Nordsjællands Kyst indtager en smuk Plads. Det er, som Signaturen siger, blevet til i Aaret 1850 og viser et Kik mod Nakkehoved fra Øst; det supplerer saaledes Rohdes Billede ved at gengive Kysten

fra den anden Side. Der er i Opfattelsen af Naturen en ikke ringe Lighed mellem de to Kunstnere; og man tør nok pege paa J. L. Lund som Bindeled. Hvor Carmiencke har taget sit Stade, er ikke helt klart. Det kan være Klitten ved Dronningemølle; sandsynligere er det dog maaske Udkanten af Plantagen udfor Stationen ved Kildekrog. Man kan dog heller ikke se bort fra den Mulighed, at Carmiencke har komponeret sit landskabelige Udgangspunkt selv uden direkte Forbindelse med Virkeligheden.

Raderingen hører hjemme indenfor den Kunstretning, som man har givet det træffende Navn „Stormromantik“; den er tysk, dansk og norsk, maaske dog mest tysk og norsk. Vi ser paa Billedet de af Uvejret piskede Træer beherske Forgrunden, medens Nakkehoveds Skrænt med Fyret rejser sig ensomt i den regnslørede Baggrund. Den tilbagevigende Kystlinie understreger Overgangen og giver sammen med det fjerne Skib Billedet øget Dybde.

Carmiencke har ligesom Rohde villet fremhæve den nordsjællandske Storladenhed under Elementernes Magt; med de smaa Mennesker, der strider sig frem i Blæsten, og Nakkehoved Fyr og Skibet i Baggrunden, som i Billedets Komposition danner en lidt flad, retvinklet Trekant med Toppunkt i Forgrundsgruppen, peger han paa Menneskets Trods mod Naturens Herredømme. Det maa indrømmes, at Kunstneren har haft ikke ringe Held med sig; Raderingen er virkelig smuk, navnlig i Originalens Format og gullige Papir, selvom Carmienckes Naturgenivelse ikke kan kappes med Havets Vælde i Kierkegaards Ord; men det skal paa den anden Side ikke nægtes, at han lader Rohdes skikkelige Billede langt bag sig.

Det er ikke uden Interesse at se, hvorledes ogsaa *Paludan-Müllers* poetiske Skildring fra 1853 af Nakkehoved

i hans Drama *Ahasverus* er inspireret af Gillelejeegnens vældige Naturstemning. Et Par enkelte Verslinier er Bevis nok:

„Se dette Hav med de boblende Vover!
Som i en sydende Kedel Vandet
koger det over,
stiger med Brusen herop mod Landet.
Føl denne blytunge Luft!
Huden den slikker med svovlede Tunger.“³⁾

Dette er Romantik i samme Aand som Carmienckes Radering; men ligesaa lidt som med Kierkegaard kan Carmiencke maale sig i Sindets Storhed med Paludan-Müller. Det er nedslaaende, at dansk Billedkunst fra dens klassiske Tid ikke har frembragt noget Gilleleje-Værk, der i Farver eller Linier kan staa ved Siden af Sprogets gribende Ord.

Alligevel har det sin Værd at kende de Værker, der viser os de smaa Romantikeres billedlige Opfattelse af Egnen omkring Gilleleje.

★

1) Citeret i *Fra det gamle Gilleleje* 1934. S. 32.

2) Let tilgængelig i Reproduktion i *Karl Madsens Bog om Lundbye* fra 1931 som Planche 9.

3) Om Paludan-Müller paa Nakkehoved se *Fra det gamle Gilleleje* 1936, S. 9 ff.

OLGA OG CHRISTIAN SØRENSEN:
DEN FØRSTE UDSKIFTNING
AF GILLELEJE OVERDREV,
I AARET 1775 ¹⁾

Fra gammel Tid har Nellerup-Gaard, Gilleleje Mølle (nuværende Kro) og Byens 33 Fæstehuse haft Andel i Gilleleje Overdrev med henholdsvis 8 Høveders, 6 Høveders og Husene hvert 1 Høveds Græsning. I Kristian V's Matricul af 1688 (den gamle Matricul) var 1 Høveds Græsning sat til 2 Fdk. Hartkorn. Og ved den nye Matriculs Indførelse i 1844 blev Gammelskatten beregnet efter det gamle Hartkorn fra 1688, og af 1 Fdk. blev der svaret 20½ Skill. Gammelskatten opførte først i 1903.

— — —
Ejeren af Nellerup, Justitsraad *Jakob Christian van Deurs*, tager Initiativet til Udskiftningen, idet han 7. Februar 1775 gennem Amtmanden, Kammerherre von Lewetzow andrager Rentekammeret om at faa sin Gaards tilhørende Græsning udskiftet af Fællesskabet.

Rentekammeret sender 25. Februar 1775 følgende Svar til Amtmanden:

Pro Memoria.

Over indlagte Ansøgning d. 7.de hujus fra Eyeren af Nellerup Gaard paa Cronborg Amt, Justice Raad Jacob

¹⁾ Udskiftningen er behandlet dels i Rentekammerbreve, dels i Bilag til Kronborg Rytterdistrikts Birks Justitsprotokol paa Rigsarkivet (R. A.) og Landsarkivet for Sjælland m. v. (L. A.).

Christian van Deurs, om at faa den bemeldte Gaard tilhørende Græsning i Gilleleje Overdrev udskiftet af Fællesskab, maatte det behage Hr. Kammer-Herre og Amtmand von Lewetzow at indhente vedkommende Lodsøyeres Erklæringer og derefter med samme, ved Ansøgningens Tilbagesendelse, at meddele Os Deres gode Betænkning.

Rente Cammeret, den 25de Februar: 1775.

G. Juel. F. v. Bardenfleth. A. Berner. N. Hofmann.
C. Olrog. P. Morup. V. N. Klagenberg. T. Goldt.
O. P. Kølle. Chr. Schiønning.

/ M. Næsted.

Amtmandens Betænkning er saalydende:²⁾

Amtmand, Kammerherre Lewetzow indsender sin og Landvæsens Commissairernes Betænkning over Justitz-Raad van Deurs Ansøgning om at faae Nellerop Gaards Andeel i Gilleleje Overdrev udskiftet af Fælledskab. Landvæsens Commissairerne, der tilligemed Lodseyerne /: som foruden Justitz-Raad van Deurs for 8 Høvder, ere Møller Tønnenen i Gilleleje Mølle for 6 Høvder og Gilleleje 33 Huse for 33 Høvders Græsning :/ have været samlede paa Aastedet, melde, at Justitz-Raaden har forlangt sin Deel lige ud for Nellerop Vange, hvorimod de øvrige Lodseyere, naar de nærmere seer, hvorvidt hans Andeel kunde strække sig, forbeholdt sig deres videre Indsigelser, og Mølleren, som ligger langt fra Overdrevet, forlangte sin Part imellem Leyet og Nellerop Gaards Andeel, paa det han ikke heromkring skulde faae for lang Omvey. Commissairerne erklære derhos, at Overdrevet, som frie for Skov er meget beqvem til Separation, og

²⁾ Rentekamm. Landvæsenskottors Journ. Litra C. 1774 3/8 til 1775 Juli. (Indk. Breve Nr. 192). R. A.

skönt det vel kunde synes billigt, at Nelleropgaard og Møllen lige saa vel tog Deel i Overdrevets slette, som i dets beste, men Gilleleje længst fraliggende Jorder, saa vilde dog derved den slette Jord ikke komme til nogen Nytte, der vilde blive 2 Leede at vedligeholde, og Gilleleje Huusmænd maatte have Fart giennem Møllens og Nelleropgaards Andeel, for at komme til deres gode Overdrevs Jorder.

Disse Huusmænd vare derfor villige til /: for at have Græsning til deres smaa Kreature og Adgang til deres øvrige Overdrev :/ at modtage all den slette Jord efter Taxation. Commissairerne formeene altsaa, at det derved vil beroe, indtil en Landmaaler bliver beordret, med Mænd af Retten udmeldende, at foretage Opmaaling og Taxation saavel over hele Overdrevet, som over enhver tilkommende Lod, hvorved Commissairerne da, om deres Mediation skulde behøves, kunde indfinde sig.

Amtmanden er af samme Meening og indstiller ligeledes, at en Landmaaler til denne Forretning maatte beordres.

Herom tillegges Landmaaler Floer Ordre, naar vedkommende vil tage Deel i Omkostningerne, ligesom Kongen for sin Anpart, som Amtm. betyder dem.

Rentekammerets Svar er følgende:³⁾

Pro Memoria.

Af Hr. Kammer-Herre og Amtmand Lewetzows tilliige med Land-Væsens-Commissariernes under 8de April: sidstleden hertil indløbne Erklæringer over Justice-Raad van Deurses Ansøgning, om at faae hans Andeel af Gilleleje Overdrev paa Cronborg Amt udskiftet af Fælledskab, erfares, at de øvrige Lodseyere ikke skulle findes uvil-

³⁾ Gl. Frederiksborg-Kronborg Amters Arkiv, Pakken: Breve og Dokumenter vedrørende Landvæsenet 1757—78. L. A.

lige til Fælledskabets Ophævelse, samt at dette Overdrev, hvor ingen Skov befindes, skal være meget beqvemt til saadan Separation; Man har derfor, i Anledning af Hr. Kammerherres Forslag, under Dags Dato beordret Landmaaler Floer til at opmaale dette Overdrev, og dersom Lodseyerne om Uddeelingen blive med hinanden eenige, da efter saadan skriftlig Foreening at foretage Udskiftningen, og i saa henseende at melde sig hos bemeldte Hr. Kammer-Herre, som til den Ende herved tjenstligst anmodes, at føye saadan Anstalt, at det af Landmaaleren forrettende Arbejde bliver ham af vedkommende nærmere anviist; Men skulle Tvistighed forefalde imellem Lodseyerne om Loddernes Uddeeling, vil man forvente, at samme ved Hr. Kammer-Herres og Land-Væsens-Commissairernes Mellemlhandling paa beste Maade vorder bielagt og afgjorte saaledes, at Uddeelingen derefter bliver iværksatt; Hvad i øvrigt Bekostningerne paa saadan Opmaaling og Udskiftning, samt Landmaalerens Befordring angaaer, da ligesom det vil tilkomme Nellerupgaards Eyer og Gilleleje Møller til samme at concurrere, i Forhold med den af Overdrevet dem tilkommende Anpart og Græsnings-Rett; Saa er Cammeret altsaa villig for de 33, Hans Mayt Kongen i Gilleleje tilhørende, Huuse at betale en proportioneret Andeel af bemeldte Bekostninger.

Rente-Cammeret den 13de Maji 1775.

G. Juel. F. v. Bardenfleth. A. Berner.

C. Olrog. P. Morup. V. N. Klagenberg. T. Goldt.

O. P. Kølle. C. Schiønning.

/ I Hr: Secretaire Næsteds Fraværelse

J. Wadum.

Til

Hr. Kammer-Herre og Amtmand

L e w e t z o w.

Efter at Landmaaler Floer har udskiftet Overdrevet mellem Nellerupgaard, Møllen og de 33 Huse, bliver der ved Retten udmeldt fire uvildige Mænd, som skal tildele enhver af Gilleleje-Fiskerne sin Lod og Del i det til Byen opmaalte Overdrev. Retten udmelder Jørgen Hansen i Tikjøb, Hans Larsen i Haritzhej, Peder Larsen i Plejelt og Ole Brodersen i Haritzhej til at udføre denne Forretning, saaledes som de samme derefter eedelig kan afhjemle.

Resultatet af Udskiftningen og Fordelingen ses i følgende:

Specification.

Paa de af Gilleleje Beboere, som under Matriculen henhører og ere deelagtige udi Gilleleje Overdrev, samt hvorledes bem.te Overdrev er opmaalt og dennem i Styckeviis tildeelt for bestandig til efterskrevne Huuse saaledes fom følger at blive tilhørende, nemlig:

De matri- culerede Huuses No.	Beboernes Navne	Hartkorn			De tilmaalte Stykkers Beliggenhed, Længde og Brede	
		Skp.	Fdk.	Alb.	Fra Bregnerøds Leed paa den venstre Siide Syd, Østen og Nordvest imod	Fra Gilleleje Vesten og imod Østen paa venstre Side
1/2 af 30	Mads Jensen	—	—	—	43 1/2 Fav. bred i Nord og 25 Favne i Sønden item 126 Favne lang	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
1/2 af 30	Claus Pedersen	—	—	—	Dito	Dito
31	Niels Pedersens øde Huus	—	—	—	Fra Sønden til Nord 130 Fav. lang, 88 Fav. bred	12 Fav. bred og 80 Fav. lang
32	Truels Mogensen	—	—	—	100 Fav. bred i Nord, 60 Fav. i Sønder og 160 Fav. lang . . .	Dito
33	Lars Nielsens øde Huus	—	—	—	50 Fav. i Nord, 16 Fav. i Sønder og 260 Fav. lang	Dito
34	Mads Svendsen	—	—	—	16 Fav. i Bredden og 390 [Fav.] lang fra Sønden til Nord . . .	Dito
1/2 af 1	Bent Pedersen	2	—	—	8 Fav. i Bredden og 390 Fav. lang	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
Do.	Ole Biørnsen	2	—	—	8 Fav. i Bredden og 390 Fav. lang	Dito
2	Svend Pedersen	2	2	1	16 Fav. i Bredden og 390 Fav. lang	12 Fav. bred og 80 Fav. lang
1/2 af 3	Niels Christensen	—	2	2	8 Fav. og 1 Al. i Bredden, 390 Fav. lang	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
Do.	Peder Olsen	—	2	2	8 Fav. og 1 Al. i Bredden, 390 Fav. lang	Dito
1/2 af 4	Niels Jacobsen	—	1	—	Dito	Dito
Do.	Mogens Johansen	—	1	—	Dito	Dito
5	Sønne Nielsen	1	—	—	16 Fav. bred, 390 Fav. lang . . .	12 Fav. bred og 80 Fav. lang
1/2 af 6	Anders Andersen	—	1	—	8 Fav. bred, 390 Fav. lang . . .	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
Do.	Søren Blems øde Huus	—	1	—	Dito	Dito
7	Peder Gunnersens øde Huus	—	2	—	16 Fav. i Bred., 390 Fav. lang	12 Fav. i Bred. og 80 Fav. lang
1/2 af 8	Svend Villumsen	—	1	—	8 Fav. i Bred., 390 Fav. lang . . .	6 Fav. i Bred. og 80 Fav. lang
Do.	Jens Jensen	—	1	—	Dito	Dito
1/2 af 9	Niels Hansen	—	1	—	Dito [8 Fav. i Bred., 390 Fav. lang]	Dito [6 Fav. bred og 80 Fav. lang]
Do.	Niels Jensen	—	1	—	Dito	Dito
1/2 af 10	Rasmus Reyelsen	—	1	—	Dito	Dito
Do.	Magnus Svendsen	—	1	—	Dito	Dito
1/2 af 11	Heige Hansens øde Huus	—	1	—	Dito	Dito
Do.	Ole Jespersen	—	1	—	Dito	Dito

De matri- culerede Huuses No.	Beboernes Navne	Hartkorn			De tilmaalte Stykkers Beliggenhed, Længde og Brede	
		Skp.	Fdk.	Alb.	Fra Bregnerøds Leed paa den venstre Siide Syd, Østen og Nordvest imod	Fra Gilleleje Vesten og imod Østen paa venstre Siide
1/2 af 12	Jens Pedersen	—	1	—	Dito	Dito
Do.	Hans Pedersen	—	1	—	Dito	Dito
1/2 af 13	Peder Ipsen	—	1	—	Dito	Dito
Do.	Isel Villumsens øde Huus	—	1	—	Dito	Dito
1/2 af 14	Jep Andersen	—	1	—	Dito	Dito
Do.	Anders Pedersen	—	1	—	Dito	Dito
	15 Gunner Jensens øde Huus	—	2	—	16 Fav. i Bred., 390 Fav. lang	12 Fav. bred og 80 Fav. lang
1/2 af 16	Anders Nielsen	—	1	—	8 Fav. i Bred., 390 Fav. lang .	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
Do.	Anders Andersen	—	1	—	Dito	Dito
	17 Hans Mogensen	—	2	—	16 Fav. i Bred., 390 Fav. lang	12 Fav. bred og 80 Fav. lang
	18 Jesper Olsens øde Huus	—	2	—	Dito	Dito
1/2 af 19	Svend Henrich- sens øde Huus	—	1	—	8 Fav. i Bred. og 390 Fav. lang	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
Do.	Anders Nielsen	—	1	—	Dito	Dito
	20 Lars Svendsen	—	2	—	16 Fav. i Bred. og 390 Fav. lang	12 Fav. bred og 80 Fav. lang
1/2 af 21	Jens Thygesen	—	1	—	8 Fav. bred, 390 Fav. lang . .	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
Do.	Jørgen Rasmus- sen	—	1	—	Dito	Dito
1/2 af 22	Poul Mogensen	—	1	—	8 1/2 Fav. bred, 390 Fav. lang .	Dito
Do.	Niels Jensen	—	1	—	Dito	Dito
	23 Jens Svendsens øde Huus	—	2	—	17 Fav. bred, 390 Fav. lang .	12 Fav. bred og 80 Fav. lang
	24 Svend Larsen	—	2	—	16 Fav. bred, 390 Fav. lang .	Dito
1/2 af 25	Peder Jørgensen	—	1	—	8 Fav. bred, 390 Fav. lang . .	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
Do.	Niels Pedersen	—	1	—	Dito	Dito
1/2 af 26	Jørgen Jørgensen	—	1	1 1/2	Dito	Dito
Do.	Anders Larsen	—	1	1 1/2	Dito	Dito
	28 Niels Pedersen	—	—	—	16 Fav. bred, 390 Fav. lang .	12 Fav. bred og 80 Fav. lang
1/2 af 29	David Bentsen	—	—	—	8 Fav. bred, 390 Fav. lang . .	6 Fav. bred og 80 Fav. lang
Do.	Jens Clausen	—	—	—	8 Fav. bred, 390 Fav. lang . .	6 Fav. bred og 80 Fav. lang

Saaledes er ovenmeldte Overdrev af os undertegnede 4re Mænd opmaalt og tildelt enhver især, som foreskrevet staaer, efter Lodtrækning, saa at hver heel Huus haver nydt dobbelt Lod imod hver halv Huus, dog er Huusene No. 3 og 4 hver tillagt 2 Al. meere end de andre i Bredden af deres tildeelte Jordsmon formedelst en gammel Vey fra Bunderup Gaard over disse Huuses Jorder, hvilken bestandig for Eftertiden skal blive derover, saa og ere Huusene No. 22 og 23 tillagt hver en Favn meere i Bredden af deres tildeelte Jordsmon formedelst en Grøft, som gaaer derigiennem og for at leede Vandet fra den der værende Moese ey kand undværes, hvilke tildeelte Stycker behørig er indpælet saaledes som Maalet haver gaaet, endelig er ved denne Forretning at observere, at samtlig Lodseyere tager efter anførte Nummere udi det først opmaalte Stycke deres Andeel fra Bregnerøds Leed og udi det andet Stycke tager de samme fra Gilleleje ud for til Bunderups Gierde. — Hvilken Forretning efter vores bedste Skiønsomhed saaledes er forfattet og som vi nærmere med Eed inden Tinge kand bekræfte.

Datum et Actum den 27de, 28de Octbr.; 2den, 3die, 4de, 9de og 10de Novembr: 1775.

Jørgen Hansen
i Tikiøb.
H. Larsen
af Harritzhei.

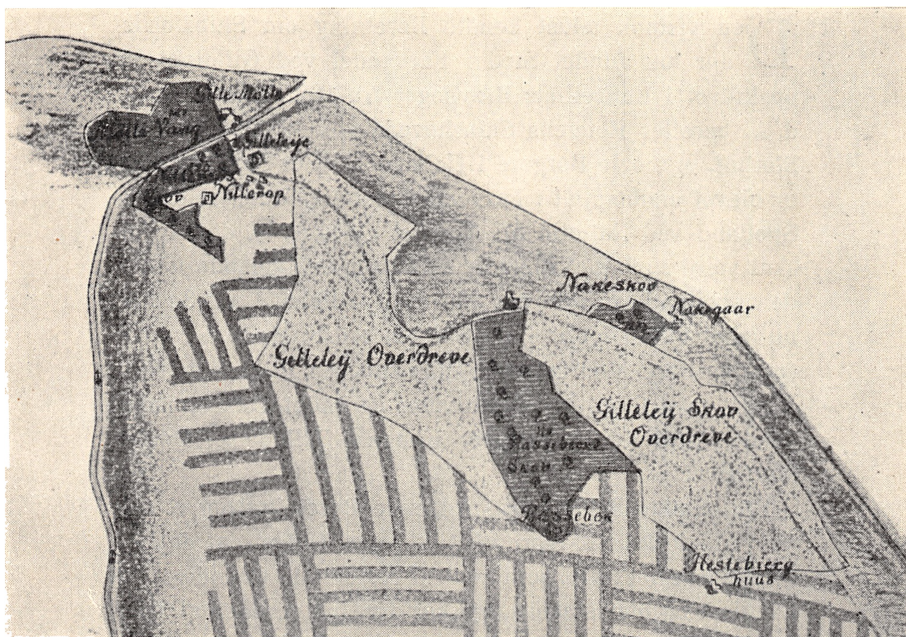
Peder Larsen
af Plejelt.
Ole Brodersen
af Harritzhei.

Fremlagt og eedelig afhiemlet i Retten paa Kronborg Amts Birketing Onsdagen den 13de Decbr. 1775.

Efterskrift. Det bemærkes, at de i Specifikationens nævnte Husnumre er de gamle fra Kristian V's Matricul; ved den nye Matriculs Indførelse i 1844 fik Husene nye

Numre. I Matriculen af 1688 har alle Husene 2 Fdk. Hartkorn af deres Græsning; men ca. 1700 er Hartkornet faldet bort fra en Del af Husene, sandsynligvis fordi disse har været øde, 5: uden Fæstere.

— Da Fiskerne skulde købe deres Overdrevslodder af Statskassen i 1857, blev hele Overdrevet udskiftet paany, da det havde været uhensigtsmæssigt delt.

Kort over Gilleleje Overdrev m.v. før Udskiftningen 1775; fra „den Langenske Forstordning“. — Overjægermester C. C. v. Gram og J. G. v. Langen, en indkaldt tysk Forstmand, paabegyndte 1763 en Inndeling, Opmaaling og Beskrivelse af N. Ö. Sjællands Statsskove. — Bassebeck (Passebæk) Skov indeholdt 74 Ege og 775 Bøgetræer, Nillerops Skov 339 Ege og 207 Bøge, Gille Mølle Skov 481 Ege og 835 Bøge, Nakke Skov 8 Ege og 233 Bøge.

H. C. TERSLIN:
SØULYKKER VED GILLELEJE
I GAMLE DAGE

Den vistnok ældst kendte Beretning om Skibsforlis, der har fundet Sted i Farvandet ved Gilleleje, er opskrevet i Kancelliets Brevbøger fra 1617. Den 14. Okt. d. A. beretter Kongens Skibshovedsmand, Peder Jansson Størhof, og nogle Borgere i Helsingør, at et Skib fornylig er blevet undersejlet i Farvandet mellem Kullebonden og Sjælland ved Nattetid af et andet Skib, og at det straks skal være sunket. Vraget er siden fundet liggende under den sjællandske Side paa hin Side Gilleleyet, og de har nu faaet Fuldmagt af en af Skibets bedste Medredere paa egne og flere Medrederes Vegne til om muligt at bjærge Vraget med tilhørende Redskaber og andet, som er ladet deri, hvortil de nu begærer Kongens Tilladelse. Denne blev givet.

Fra samme Kilde haves følgende Beretning om et andet Skibsforlis. 12. Apr. 1623 bevilger Kongen, at de Engelske paa det Skib, som kom til Skade paa Grunden ved Gilleleje og blev slaaet i Stykker dér, frit og uden al Told og Hinder maa sælge 11 Oksehoveder engelsk Øl, som de havde til deres Skibs Behov.

Ingen af de Strandinger, der har fundet Sted ved Nordsjællands Kyst, vakte saa stor Opsigt som den, der skete 19. Nov. 1774 mellem Hornbæk og Villingebæk. Et Fartøj, lastet med Byg, og med en Besætning paa 5 Mand

foruden Kaptajnen, Thomas Brun, strandede i en haard Storm paa dette Sted. Mandskabet omkom; kun Kaptajnen reddedes — mere død end levende — formedelst nogle Hornbækfiskeres kække Daad. — Saa slemt var Vejret (N. O. Storm med Snefog), at der nævnte Dags Morgen ifl. københavnske Aviser fandt hele 5 Strandinger Sted paa den sjællandske Vallen, d. v. s. Kyststrækningen mellem Helsingør og Nakkehoved. — Samtidig med, at nævnte Stranding fandt Sted, strandede det hollandske Skib „Juffron Zykke“ ved Nakkehoved; men det lykkedes Gilleleje-Fiskerne at *redde hele Besætningen*. Skibsbogen fortæller følgende herom: „Om Eftermiddagen imellem 3 og 4 (samtidig med, at Hornbækfiskerne reddede Thomas Brun) kom Fiskerne fra Leyet med en Jolle over Land og bragte samme liige ud for Skibet i Søen og hentede os dermed i Land; Folkene, som ikke kunde gaae, bleve med Vogne bragte til Leyet“. — Denne kække Bedrift fra Gillelejernes Side blev ikke landskendt som Hornbækkernes. Hvad der kastede Glans over disses Bedrift var, at Digteren Johannes Evald inspireredes deraf, rimeligvis ved at læse om den i O. Mallings Bog: „Stoere og gode Handlinger“ (1777), til at skrive sit skønne Syngespil „Fiskerne“ om Begivenheden. Som bekendt forekommer Sangen „Kong Christian stod ved højen Mast“ i dette Digterværk. — Men ingen Johannes Evald digtede om Gillelejernes Daad, som hermed opriskes efter Hans Ellekildes Artikel i „Fra Frederiksborg Amt“ (1916).

Fiskernes Erhverv er jo ofte farefuldt, og det har ikke kunnet undgaas, at adskillige Ulykker har fundet Sted. Her skal nævnes saadanne fra forrige Aarhundrede.

I Aarb. 1933, Side 63 fg. har Købmand C. Nees Beretningen om, at en Gilleleje-Baad i 1823 knustes af Isen, og at Besætningen kom i Land i Nærheden af Aarhus.

Samme Aar skete en frygtelig Søulykke ved Gilleleje, nemlig den 29. Okt. Kirkebogen fortæller, at følgende Gilleleje-Fiskere omkom paa Havet: Rasmus Olsen (51 Aar), Hans Larsen (29¹/₂ Aar), Svend Hansen (43 Aar), Rasmus Larsen (16 Aar), Hans Pedersen (73 Aar), Hans Jørgensen senior (65¹/₂ Aar), Sønne Pedersen (41 Aar) og Magnus Sørensen (40 Aar). I Anledning af denne Ulykke, der bragte Sorg i mange Gilleleje-Hjem, indsamledes et større Beløb, saa stort, at der kunde blive et Restbeløb paa 300 Rdl. til et Legat, der stiftedes 1824, og hvis Renter skal tildeles en trængende Enke af Gilleleje paa Livstid. Legatet er nu paa ca. 610 Kr. (se Repertorium for Legater).

— — —

Fire Aar efter indtraf en lignende Katastrofe. I Kirkebogen staar følgende: 1. Nov. 1827 tildrog sig den sørgelige Begivenhed, at 8 Mand fra dette Fiskerleje (Gilleleje) omkom i Bølgerne ved Sjællands Nordkyst, nemlig Lars Nielsen, Tisvilde (26 Aar), havde Kone og 2 Børn, Rasmus Hansen, Nakkehoved (38 Aar), havde Kone og 2 Børn, og Ungkarlene Christian Larsen (26 Aar), Ole Jacobsen (27 Aar), Carl Christiansen (23 Aar), Carl Andersen (27 Aar), Svend Larsen (19 Aar) og Lars Magnussen (32 Aar). — Se Aarb. 1934, S. 86.

Det kunde ogsaa ske, at fremmede Fiskere omkom ved Nordsjællands farlige Kyst. Ifølge Kirkebogen skete en saadan Ulykke 3. Jan. 1828: Lars Andersen, født i Mylle (Mölle) Fiskerleje, Sømand og Fisker fra Mylle ved Kulen i Sverige, druknede ved Gilleleje i Morgenstunden 3. Jan. 1828, da han vilde svømme i Land fra Revlen, hvor han strandede med Fiskerbaad, begravet 20. Jan.

— — —

7. Jan. 1839 skete den næste store Ulykke, idet følgen-

de Fiskere og Husmænd paa Gilleleje omkom: Niels Frederiksen (49 Aar), Jens Nielsen (59 Aar), Chresten Ibsen (50 Aar), Niels Peter Frederiksen (27 Aar), Lars Ambjørn Nielsen (36 Aar), Poul Nielsen (36 Aar) og Fiskerkarlen Marius Larsen (54 Aar). Om denne Begivenhed fortæller Kirkebogen følgende: Disse 7 Fiskere, som den 7. Jan. 1839 tidlig om Morgenen med stille Vejr begav sig med en liden Fiskerbaad paa Søen for at fiske med Krogge, fandt alle, da en orkanagtig Storm fra Sønden pludselig viste sig, deres Død i Havet, ved Baadens Kæntring.

I „Helsingør Avis“ for 28. Jan. 1839 berettes følgende om Begivenheden: Fra Nakkehoved meldes under 16. ds. i Hand. Tidende: Den 7. ds. drog 7 Fiskere (6 Familie-fædre og 1 Ungkarl) fra Gilleleje i en Baad ud paa Havet for at fiske. Neppe var de komne ud paa Dybet, førend et Uvejr brød løs, og en tyk Sneebyge fra Land skjulte dem for dette. Da Bygen var ovre, var ogsaa Baaden forsvunden; og at alle de, der var i den, have fundet deres Død i Bølgerne, er nu blevet til en sørgelig Vished, eftersom Baaden igaar som Vrag er dreven i Land ved Kighavn.

— — —

12. Decbr. 1845 omkom følgende Gilleleje-Fiskere: Niels Larsen Ulle, 54 Aar, Peder Nielsen, 57 Aar, Anders Jensen, 31½ Aar, Niels Larsen Jyde, 36 Aar (ikke fundet). Alle druknede paa Revlen ved Gilleleje (if. Kirkeb.).

Om denne Ulykke se Aarbog 1934, Side 81 fg.

— — —

I Decbr. 1851 forefaldt et Par Strandinger ved Gilleleje. I Helsingør Avis for 8. Decbr. meddeles følgende: Efterat Dmsk. „Uffo“ i Løverdags havde bugseret Vagtskibet til Kjøbenhavn, afgik det herfra igaar Morges for at assistere 2 preussiske Barkskibe, „Arethus“, Capt. Muthray, og „Borussia“, Capt. Dietrick, hvilke vare kom-

ne paa Grund N. for Gilleleje; men da begge Skibene stode saa fast, at der Intet kunde foretages, førend Ballasten var udlosset. retournerede „Uffo“ s. D. hertil (Helsingør).

10. Decbr. staar sammesteds: Det preussiske Barkskib „Arethusa“, Cap. Muthray, som ved Redningskutteren „Ida“s Assistance i Mandags var kommet af Grunden N. for Nakkehoved, kom ind her paa Reden (Helsingør) om Aftenen og blev om Natten af „Uffo“ bragt der i Havn. — — Hvad der ikke meddeles i Aviserne, ses af Kirkebogen, idet to Mænd fra det strandede Fartøj omkom 6. Decbr., nemlig Christian Peterhut (30 Aar) og Heinrich Alexander (23 Aar), „begge fra Memel, Matroser paa et strandet Skib „Arrethusen“ af Memel; begravede henholdsvis 11. Dec. og 14. Dec. 1851. Druknedede ved Udsholt Strand og begge bekendende sig til den lutherske Religion“.

Aaret efter forefaldt atter en Ulykke. I Gilleleje Kirkebog staar: Natten mellem 2.—3. Okt. 1852 druknedede i en Orkan og opskylledes af Havet 3 Mand, Fiskere, formentlig Hans Peter Hansen og Niels Pedersen af Kikhavn, Peder Pedersen Stendal, St. Karlsminde, alle af Thorup Sogn. De begravedes i Gilleleje. — (Aarb. 1934, S. 63).

I sin Bog „Vandring i Nordsjælland“, der desværre har været udsolgt i flere Aar, omtaler Redaktør og Forfatter Carl *Behrens* et engelsk Fartøjs Stranding 1865 paa Ostindiefarergrunden ved Gilleleje.

Nærværende Skildring skal afsluttes med Navnene paa nogle ganske unge Mennesker, nemlig Peder Hansen, 16 Aar (Søn af Fisker Hans Pedersen, Gilleleje) og Peder Jacobsen, 17 Aar (S. af Fisker Svend Pedersen, Gilleleje); de druknedede ved Kæntring 16. April 1854. Lars

Nielsen, 18 Aar (S. af Høker Niels Larsen, Gilleleje) og Niels Jensen, 24 Aar (S. af Fisker Jens Nielsen, Gilleleje); de omkom 21. Maj 1867; i den ene Kirkebog siges, at Ligene ikke blev fundet; men i den anden meddeles, at Liget af Lars Nielsen drev i Land i Sverige — hvor meddeles ikke — og blev begravet der.

*

FISKERLIV OG FISKERKAAR PAA GILLELEJE

Af Toldmedhjælper JUL. A. JENSEN

I Slutningen af 60'erne foregik Fiskeriet her under meget primitive Forhold saavel hvad Fiskefartøjer som Redskaber angaar.

Fiskerbaadene var aabne Baade (uden Dæk).

Da Rødspættefiskeriet væsentligst var Vinterfiskeri, som foregik mindst 2 Mil til Søs, er det let forstaaeligt, at det var baade besværligt og i høj Grad farefuldt og krævede en stærk Konstitution af dem, som deltog i dette Fiskeri.

En Fisketur i December Maaned begyndte inden Solopgang og kunde under ugunstige Forhold vare 15 til 20 Timer.

Hvad 20 Timer til Søs i en aaben Baad, undertiden i stærk Frost, betød kan næppe Nutidsfiskere fuldt forstaa. Ikke underligt, at man tyede til den eneste Varmekilde, man paa en saadan Tur kendte (Brændevinsflasken). Resultatet af dette haarde Liv paa Søen blev, at en 50-aarig Mand regnedes for gammel og efter den Tid sjældent deltog i Vinterfiskeri.

Det var imidlertid ikke alene Fiskerne, det gik ud over; men ogsaa Fiskerkonerne maatte tage deres Tørn. Naar Baadene en Vinteraften ventedes hjem, gik Konerne stadigt til og fra Stranden for at være paa Pletten, naar Baadene landede. Garnene skulde bæres op paa Bære-

børe, Trillebøre kunde ikke benyttes paa Stranden i det løse Sand. Det var imidlertid ikke alene for at bære Garnene op, men lige saa meget for at tage et Tag med, naar Baadene skulde hales paa Land. At dette Liv ikke alene krævede stor fysisk Kraft for baade Mænds og Kvinders Vedkommende er givet, men for Kvinderne kom hertil, at de lange og bange Ventetimer, naar Stormen tudede og Bølgerne brødes paa Revlen og paa Stranden, tærede paa Sjælskraften.

Var Baadene endeligt landede, saa skulde Fangsten afsættes, og der var langt dengang til København. Er Afstanden end den samme i vore Dage, hvor Turen gøres paa 1¹/₂ Time, saa brugte man for at tilbagelægge den samme Afstand i hine Tider med en tungt belæsset Vogn 10 à 12 Timer. Denne Tur kunde ikke gøres, uden at der maatte holdes en eller to Gange undervejs, ved de saakaldte Bedesteder, som i Almindelighed var Rudersdal og Amsterdam Kroer.

En af de Mænd, der har befordret den meste Fisk til København i hine Tider, var afdøde Vognmand Svend Larsen (almindeligt kaldet Svend i Lukket). Han havde altid de hurtigste og bedste Heste og var kendt som en særlig skrap Kusk, der ikke var bange for paa Hjemturen at køre Vædekørsel med Kulsvierne, naar disse efter at have solgt Tørv eller Trækul i København var paa Vej hjem.

Den Fiskehandler, til hvem den største Del af Fangsten afsattes i København, hed Ambjørn.

Det var ikke alene Fisketurene paa Vand og paa Land, der var besværlige, men Anskaffelsen af Fiskeredskaberne kostede meget og taalmodigt Arbejde. Til Rødspættefiskeriet brugte hver Fisker almindeligt 3 .Garn, forfærdigede af Hør. Hørren høstede de fleste Fiskere

paa egen Jord. Der hørte nemlig til de fleste Fiskerhuse 2 à 3 Tdr. Land.

Et stort Arbejde var gaaet forud med Heglen og Spinden inden Nettene kunde benyttes.

Garnene bindes, som det hed, hvilket foregik i de lange Vinteraftener ved den primitive Belysning af et Tællelys.

Det besværligste og farligste var ved Fiskeriet Landingen. Naar Baaden skulde hales op paa Stranden, skulde Ryggen sættes til Siden af Baaden, og der skulde løftes over Evne, som medførte, at de fleste af Fiskerne i en ung Alder fik Broksskade, som de maatte trækkes med Livet igennem. Operationer for denne Svaghed brugtes ikke og var vel heller ikke kendt i de Dage.

Det vigtigste Fiskeri var imidlertid ikke Rødspætte-, men Sildefiskeriet. Garnene, som brugtes til dette Fiskeri, kaldtes og kaldes endnu Næringer. Ordet kendetegner Betydningen af dette Fiskeredskab. Det var Næringen eller Livsopholdet, der erhvervedes ved Brug af Sildegarnene, men Sildefiskeriet kunde som alt andet Fiskeri slaa fejl. Man maatte saa søge andre Steder hen for at finde Silden. Det mest søgte Sted var Odden. I vore Dage har man store, søgaaende Baade og Havnen ved Yderby at søge ind i. I hine Dage maatte Baadene som ved Gilleleje efter hver Fisketur trækkes op paa Stranden.

I Slutningen af 60'erne var man imidlertid ikke alene kommen til Erkendelse af en Havns Betydning, men fik ved forenede Kræfter fra By og Land begyndt Arbejdet paa en Havn. Fiskerne udførte Arbejdet med Pæleramning og Stenførsel, og Bønderne hentede det nødvendige Træ i Skoven, saaledes at man 1872 kunde tage Havnen i Brug. Dette var et stort Fremskridt, ikke alene var man kommen bort fra Landingen paa Stranden, men der kunde

nu ogsaa bruges større Baade med Dæk. De aabne Baade havde i daarligt Vejr en fast Mand til at øse Vand, med Dæk kunde dette Arbejde tildels spares.

Samtidig med Havnen skete et andet Fremskridt. Som omtalt var Garnene hidtil forfærdigede af Hør; men nu kom Bomuldsgarn i Handelen, hvorved man sparede det Arbejde, man hidtil havde haft med Tilberedning af Hørren, førend Garnene kunde bindes. Desuden fyldte Bomuldsgarnene ikke nær saa meget som Hørgarnene, hvorfor man kunde bruge flere af disse.

Besætningen paa en Fiskerbaad bestod som Regel af 7 Mand med hver 3 Garn. Under de ved Havnen forbedrede Forhold kunde Mandskabets Antal indskrænkes til 5 Mand, hvorimod Fiskergarnenes Antal kunde forøges, hvilket betød et stort Fremskridt.

Af de Mænd, som arbejdede for Havnens Tilblivelse ved at skabe den Offervilje blandt Kammeraterne, som var nødvendig, da meget af Arbejdet saavel som Anskaffelse af Sten skulde gøres gratis, skal nævnes Jens Nielsen og David Christiansen, begge forlængst afgaaede ved Døden. Paa Fiskernes gamle Landingsplads rejstes 1927 en Mindesten, som bærer følgende Indskrift:

Fiskernes Landingsplads til 1872.

Med Slid og Savn opbygges Havn.

Med Tak skal mindes Fædres Gavn.

Da Gilleleje fik Havn tørlagdes Søborg Sø ved den Kanal, som udmunder i Havnen. For Tilladelsen til at lade Kanalen faa dette Udløb udførtes en Del af Arbejdet ved Vestmolen ved økonomisk Støtte af Søborg Søs daværende Ejer, Grev Friis. Som Leder af Havnearbejdet havde man kun een fremmed Mand, en Tømrersvend Petersen fra Tømrerfirmaet Steen i Helsingør. Ef-

terhaanden forøgedes Fiskerbaadenes Antal, saaledes at Fiskerflaaden i 1885 talte 36 Sildebaade foruden enkelte Fiskekvaser. Fisken, som hidtil var afsat i død Tilstand, kunde ikke i Længden afsættes paa denne Maade i København. Kravet om levende Fisk blev stadigt stærkere, og ved at indrette Baadene med Dam (eller Brønd) kunde dette Krav imødekommes. De levende Rødspætter kunde imidlertid ikke hentes fra Fiskepladserne i det sydlige Kattogat uden i Vintertiden. I Slutningen af Halvfjerdserne havde der vist sig store Fiskemængder ved Anholt.

I 1880 begyndte man saa at indrette Fiskekvaser med Anholtfiskeri for Øje. Den første Baad, som lavedes om til Fiskekvaser, hed „Marie“, det var en 30 Fods Baad. Efterhaanden voksede Flaaden af Fiskekvaser, saaledes at den i Midten af Firserne bestod af 12 Baade, som efterhaanden var blevne forbedrede, og navnlig blevet større. Besætningen paa en saadan Fiskekvaser bestod af 6 Mand, hver Mand brugte 12 Garn, hvert Garn var ca. 72 Fv. langt. Naar Garnene var sat i Havet, naaede de saaledes omkring 1 dansk Mil. Selv om Fiskeriet takket være Havnen og de større Baade var blevet lettere, og den farefulde og besværlige Landing var et overstaaet Stadium, saa var det egentlig et ligesaa farefuldt Erhverv som hidtil. Ved Anholt var ingen Havn. Naar Garnene var sat, gik Baadene til Ankers under Øen, men sprang Vinden om fra SV. til NV., skulde ny Ankerplads søges, hvilket under haard Storm var meget farefuldt. Fiskeriet kunde heller ikke foregaa direkte fra de store Baade. Disse var for store til at roes frem, hvorfor der til hver Baad hørte en Jolle, paa hvilken Garnene droges. Fra denne førtes de saa over til den større Baad. Opholdet i Jollen var med Kulingsvejr meget farefuldt. Da der som

oftest kun var 1 Mand tilbage i den store Baad (de øvrige 5 var i Jollen), var Manøvreringen besværlig og farlig nok ogsaa her ombord.

Salget af Fangsten af den levende Fisk foregik i København; men da det havde vist sig, at der navnlig i Foraarstiden kunde være ret store Fangster af Tunger, som med stor Fordel kunde afsættes i Tyskland, fik man en ikke saa lille Eksport af denne Fisk igang. Den Mand, som har Æren af Starten heraf, var cand. polit. Wassard, død som Toldforvalter i Svendborg. Sildefiskeriet, som hidtil kun var foregaaet i Sundet og ved Sjællands Odde, blev efterhaanden nu ogsaa forlagt til Anholt. Det viste sig nemlig, at Sild, fanget ved Anholt i Drivgarn, var en betydelig bedre Salgsvarer end de mindre Sild fra Sundet, som fangedes i Bundgarn (Næringer). De Baade, Kvaserne, som brugtes til Rødspættefiskeriet, var imidlertid ikke egnede til Sildefiskeri ved Anholt, og Baadene, som brugtes til Sildefiskeri i Sundet, var for smaa. Den Baadtype, som nu fremstod, er den, som endnu bruges i Gilleleje og tildels ogsaa i Hundested. Udbyttet af Fiskeriet ved Anholt gav i de gode Aar i Firserne og først i Halvfemserne dog højst 1200 Kr. pr. Mand. En saadan Aarsfortjeneste havde man ikke kendt forhen. Det viste sig imidlertid efter faa Aars Forløb, at Havnen ikke blev saa stort et Gode, som man havde haabet og ønsket. Da man byggede Havnen, var man klar over, at stadig Opmudring vilde blive nødvendig; men at Tilsandingen vilde blive saa stærk, som det viste sig, den blev, havde man ikke ventet. Det viste sig snart, at den lille Gravemaskine, som Grev Friis havde skænket som Tak for Kanalens Udløb i Havnen, ikke kunde holde Indsejlingen aaben. Det Arbejde, som ved dennes Hjælp var udført i 8 Dage, kunde faa Timers haard

Nordveststorm ødelægge. En Mole til at stoppe Sandet byggedes derfor Vest for Havnen; men heller ikke denne var i Stand til at forhindre Tilsandingen. Fiskeriet var under disse Forhold blevet meget vanskeligt og besværligt igen. Til Trods for, at der fra Fiskernes Side Aaret rundt blev gjort dagligt og tildels gratis Pligtarbejde ved Opmudring og Bortfjerning af Tang, som ikke alene lagde sig i Indsejlingen, men langt ind i Havnebassinet, maatte Baadene ofte, naar de kom hjem, ankre op udenfor Havnen, da denne ikke kunde besejles. I Slutningen af Aarhundredet var Tilsandingen saa stærk, at man uden at bruge for stærke Ord kan sige, at der bogstaveligt ikke fandtes Vand i Havnen. En Henvendelse til Regering og Rigsdag resulterede i, at der projekteres en Yderhavn, hvoraf Vestmolen byggedes i 1900—1902. Østmolen kom først 25 Aar senere. En af de Mænd, som særligt arbejdede for Yderhavnen, Poul Petersen, lever endnu.

Fra Gilleleje havde man midt i Firserne begyndt saa smaat med det Fiskeredskab, som, da senere ogsaa Motoren kom til, skulde faa en revolutionerende Indflydelse paa Fiskeriomraadet.

I jyske Fiskekuttere, som var betydeligt større end de i Gilleleje hjemmehørende Baade, havde man begyndt med Snurrevaad, som roedes ud med Jolle og heves ombord ved Haandkraft. Fiskekvasen „Danmark“ blev den første fra Gilleleje, som prøvede denne ny Fiskemetode; men det var et meget besværligt og trættende Arbejde for 2 Mand ved Hjælp af et lille Haandspil fastgjort til Masten, at hive Vaadet ind. Vaadfiskeriet fik først 10 Aar senere sin rette Betydning, idet man da fik Motoren til Hjælp ved Inddrivningen af Vaad, men siden har det ogsaa gaaet sin Sejrs gang, ikke alene herhjemme, men overalt, hvor der drives Fiskeri.

I 1896 installeredes Motor i 2 af de her hjemmehørende Fartøjer, efterhaanden kom ogsaa de andre med, saaledes at Rødspætte-Fiskeriet nu saa godt som udelukkende skete ved Hjælp af Snurrevaadet.

Samtidig med Udvidelsen og Forbedringen af Gilleleje Havn ved Aarhundredskiftet kom den store Fiskerihavn ved Anholt og senere Havnen ved Yderby. Disse Havneanlæg i Forbindelse med de større og derfor mere søgaaende Baade har medført, at Livet som Fisker ikke stiller saa store Fordringer til fysisk Kraft som tidligere. Det, som i Særdeleshed har bidraget til de blidere Kaar for Fiskerne, er Motoren. I Almindelighed benævnes Fiskefartøjerne som Sejlfartøjer med Hjælpekruer; men med den Udvikling, som navnlig i de senere Aar er foregaaet i Retning af meget store og stærke Maskiner, er det i Virkeligheden Motoren, og ikke Sejlene, som nu om Dage er den virkelige Drivkraft i et Fiskefartøj. Desværre synes det, som om de Goder, Snurrevaad og Motorer har bragt, hvorved Fiskeriet kan drives ganske anderledes rationelt end forhen, somtidig har indskrænket Fiskebestanden i en ret uhyggelig Grad, hvilket ikke mindst gælder Rødspættebestanden.

Før 1874, altsaa før Møntforandringen, var Prisen for 1 Ol Rødspætter i Almindelighed 3—5 Mark. I Slutningen af Firserne til Aarhundredskiftet ansaas 4 Kr. for et Lispund Rødspætter for god Betaling. I vore Dage, hvor Fisken i de fleste Tilfælde er af ringere Kvalitet, betales ofte 2—3 Kr. pr. kg for den bedste Fisk. Til 1918 foregik Salget af Fisken, som ikke fra Kvaserne førtes direkte til København, til hjemlige Fiskehandlere. Navnlig under Sildefiskeriet medførte dette saa stor Tilstømning af Handelsmænd og disses Heste og Vogne, at Havnepladsen knapt nok kunde rumme dem. De, som har

overværet et saadant Sildemarked, hvor Baaden foruden den mandlige Besætning ogsaa havde en kvindelig, idet Fiskerkonerne maatte hjælpe til med at pille Sildene af Garnene, glemmer ikke det livlige Skue en saadan Dag.

I 1918 stiftedes en Fiskesalgsforening, som har virket til Dato. Nu er det ikke alene København, der er Aftager af Fisken; men i de senere Aar er der i Vintermaanederne eksporteret megen Fisk til England. Desuden afsættes Fisk i Tyskland og Sverige. Ifølge statistiske Opgørelser viser Fiskeriet i Farvandene indenfor Skagen at have indbragt i Aarene 1891—95 omkring 4 Mill. Kr. aarligt. 1896 viser en Fremgang paa ca. 1 Mill. Kr., idet Fiskeriet da udgør 4,723,543 Kr. Aaret 1899 viser atter en stærk Stigning til ca. 5¹/₂ Mill. Kr. 1901 viste atter Fremgang, ca. 6¹/₂ Mill. er Udbyttet dette Aar. 1904: 7,650,858 Kr., 1907: 9,523,590 Kr. Aaret 1909 viser en stærk Nedgang, nemlig kun 7,653,400 Kr.; herefter stiger Udbyttet, saaledes at 1914 giver 11¹/₂ Mill. Kr. 1915: 16 Mill. Kr., 1916: 31¹/₂ Mill. Kr., 1917: 22 Mill. Kr., 1918: 26³/₄ Mill. Kr.

Aaret 1919 viser en Fiskeriindtægt af 391,000 Kr. for Gilleleje, 1920: 340,000 Kr., 1921: 226,000 Kr., 1922: 189,000 Kr., 1923: 188,000 Kr., 1924: 263,000 Kr., 1925: 223,000 Kr., 1926: 192,000 Kr., 1927: 123,000 Kr., men 1931 kun 115,462 Kr.

Det maa dog bemærkes, at de til fremmede Havne indbragte Fangster ikke er medtagne i Fiskeristatistikken for Gilleleje, hvorfor Fiskeudbyttet, ialtfald i de sidstnævnte Aar, maa regnes at have været noget større end det her opgivne. I de sidstnævnte Aar er der paa-begyndt Fiskeri i Østersøen, hvorfra en Del af Fangsterne er afsatte i København. Om Vinteren drives desuden

en Del Torskefiskeri med Kroge; disse Fangster afsættes som Regel i København og Sverige. Ogsaa i Nordsoen forsøgte enkelte Fartøjer Fiskeri i Foraarsmaanederne; disses Fangster er afsatte i Esbjerg, fra hvilken Havn Fiskeriet foregaar.

Aaret 1919 indbragte for over 100,000 Kr. Fisk af fremmede Fartøjer. Det var navnlig en stor Del af Skagens Fiskerflaade, der søgte Fiskepladserne i det sydlige Kattegat med Gilleleje Havn som Basis, som afsatte en Del af deres Fangster her. Aarsagen til, at saavel 1919 som 1920 gav saa stort og smukt et Udbytte, maa væsentlig søges i det rige Sildefiskeri og de usædvanlig høje Priser, som laa op til 1 Kr. pr. kg Sild.

Antallet af Fiskere viser de senere Aar Tilbagegang. 1888 var der som før omtalt 36 Sildebaade (som Regel), hver bemanded med 5 Mand, ialt 180 Mand. 1931 deltog kun ca. 125 Mand i dette Fiskeri. Sildebaadenes Antal forringedes ogsaa stærkt; men Gennemsnitstonnagen, som i 1888 laa mellem 4 og 5 Br.-Tons, laa 1931 mellem 10 og 11 Tons, hvilket giver 162 Br.-Tons i 1888, men ca. 250 Br.-Tons i 1931.

For ca. 30 Aar siden fremstod en ny Baadtype til Snurrevaadsfiskeri, de saakaldte Hajer, der maaler fra 20 til 35 Br.-Tons. Af de største er dog ingen hjemmehørende her, tiltrods for, at der er bygget flere paa det herværende Andersen og Ferdinandsen tilhørende Værft, hvorimod flere af den mindre Type er hjemmehørende her. Værdien af de her hjemmehørende Baade og Fartøjer til Fiskeribrug, som midt i Firserne ansloges til ca. 50,000 Kr., androg 1931 ca. 190,000 Kr.

Fiskeriet har nu (1939) atter skiftet Karakter. Det er ikke længere Snurrevaadet, der er det dominerende Fiskeredskaab. De senere Aar har man i udstrakt Grad

(med Held) benyttet Trawl. Aarsagen hertil er Fiskeriet af Jomfruummer, som har givet godt Udbytte. Dette Fiskeri kræver imidlertid stærk Maskinkraft, hvorfor ogsaa de fleste Baade har faaet installeret nye Motorer.

Statistik for Aar 1938. Fiskeriet var Hovederhverv for 50 Fiskere, Bierhverv for 40. — Der var 2 Fartøjer paa over 15 Br. T. (Værdi 20,000 Kr.), 23 mellem 5 og 15 T. (Værdi 100,000 Kr.), 8 under 5 T. (Værdi 10,000 Kr.) og 15 Robaade og Pramme (Værdi 4,500 Kr.), samlet Værdi 134,500 Kr. — Der fandtes 1000 Rødspætte- og Tungegarn, 1000 Makrelgarn, 2500 Sildegarn, 35 Skovltrawl til Flad- og Bundfisk, 100 Snurrevaad og 5000 Bakker à 100 Kroge til Torskefiskeri, samlet Værdi 161,000 Kr. — 40 Fiskere deltog i Rødspættefiskeri med Vaad, 20 med Sættegarn, 80 i Sildefiskeri med Drivgarn, 40 med Vaad, 20 i Torskefiskeri, 40 i Makrelfiskeri og 30 i Jomfruummerfiskeri. — Der fiskedes 3625 kg Tunger, 1750 kg Pig-hvar, 7000 kg Slethvar, 27,500 kg Rødspætter, 29,900 kg Skrubber, 2400 kg Flyndere, 88,000 kg Torsk, 20,500 kg Sild, 13,000 kg Makrel, 80,100 kg Jomfruummere og 18,900 kg andre Fisk, alt i alt til en samlet Værdi af 150,170 Kr.

*

ARNOLD OLSEN:

BRODER - RUS-SAGN OG FOLKETRO PAA ESRUM—SØBORG-EGNEN¹⁾

BRODER RUS

1. Som bekendt levede der i Esrum Kloster en Munk, som hed Broder Rus. — Sagnet fortæller, det var selve Djævelen i en Koks Skikkelse, som forførte Munkene og lokkede dem til al Slags Last og Drukkenskab. Omsider blev han afsløret og manet bort fra Klosteret som en rød Hest og brændt paa en Rist, og hans Aske blev baaret ned paa Knagebakke ved Esrum Sø og spredt for alle Vinde.

— Det skal være paa Esse Galgebakke, at Broder Rus blev brændt.

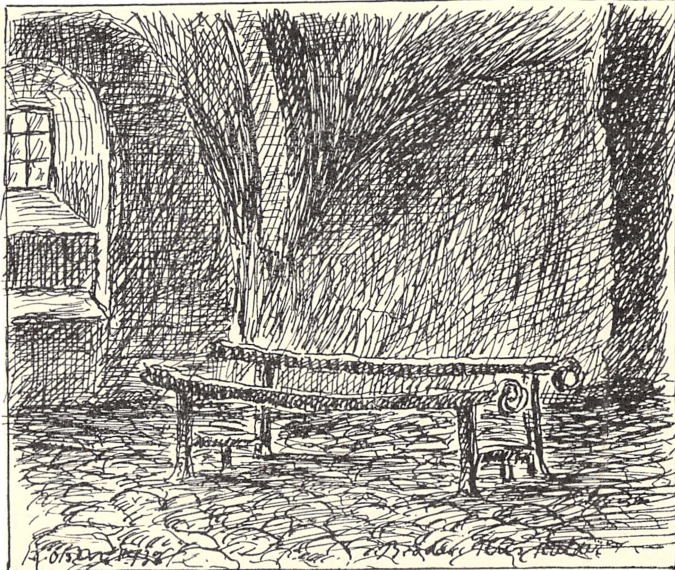
Meddelt af Fru Ellen Rasmussen, f. i Esbønderup
ca. 1879.

2. Broder Rus skubbede Klosterets Kok ned i en stor Kobberkedel, saa han blev skoldet ihjel, for selv at faa hans Plads. Broder Rus forstod ved lækre Retter at vinde Munkenes Gunst. En Dag stjal han en Ko fra en Gaard i Nærheden af Klosteret og stegte den i en stor Kobberkedel og lavede en hel Djævlesammenkomst. Men Bonden meddelte det til Abbeden i Klosteret. Og de ser Bro-

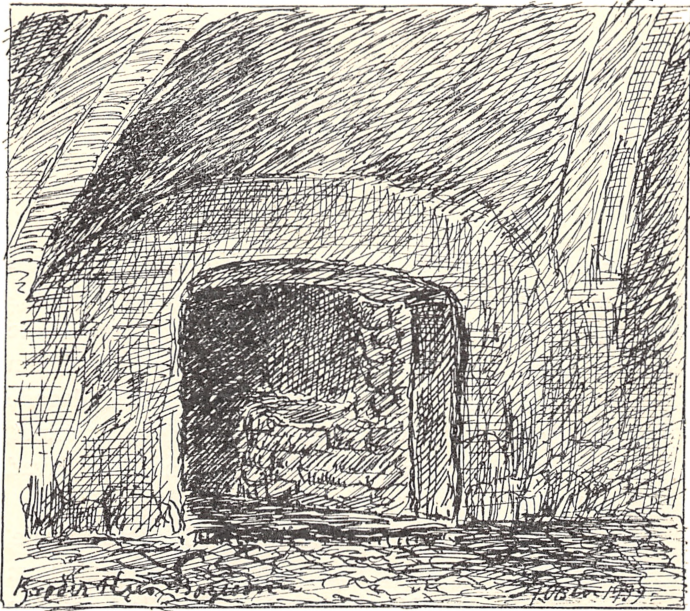
¹⁾ Hakon Müller har tidligere gjort Rede for Broder Rus-Sagnet i „Fra Frederiksborg Amt“ 1932, S. 44 fg. — Her gives de, for første Gang ledsaget af Arnold Olsens Pennetegninger.
Red.

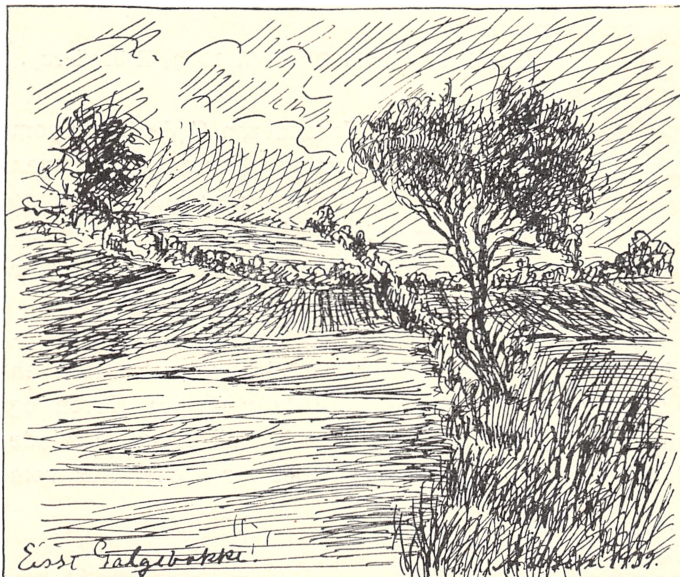
Arnold Olsen: Esum Kloster.

Arnold Olsen: Broder Rus' Kælder i Esum Kloster.

Arnold Olsen: Broder Rus' Bagerovn i Esum Kloster.

Arnold Olsen: Esse Galgebakke.

der Rus sidde i et stort Egetræ sammen med selve Fanden. — Broder Rus manes bort og brændes.

Meddelt af Husmand Chr. Nielsen (f. 1859),
Esbønderup.

3. Broder Rus havde stjaalet en Ko fra Mølleren i Mørsbækhuset (mellem Esrum og Esbønderup); han slagtede den ude paa den nærliggende Gytshøj og hængte noget af Kødet op i et stort Egetræ, og her indbød han til en stor Djævlesammenkomst. Mølleren, som opdagede Tyveriet og saa Djævlene danse omkring Egetræet, skyndte sig til Abbeden paa Klosteret og meddelte, hvad han havde set.

Næste Dag, da Abbeden vilde tage Broder Rus i Skole, fandt han ham paa et af Klosterets Altre, galende som en Hane. Broder Rus blev manet bort fra Klosteret som et rødt Hors og brændt til Aske. En Mand fra Saltrup, Anders Rasmussen, har fortalt, at da han gik i Skole i 1820'erne, laa Broder Rus's store Kobberkedel ved Esbønderup Smedie.

Meddelt af Martin Olsen (f. 1849), Esbønderup.

4. Maren Niels Hans fra Esbønderup Gyde tjente som ung Pige hos Skovkasserer Fasting i Esrum Kloster; men hun var ikke altid glad for at være der; hun var bange for al den Uro og Tummel, som var overalt i Klosteret, særlig i Broder Rus's Kælder, hvor der visse Nætter kunde tude saa uhyggeligt, at man ikke kunde sove.

En Aften, Maren havde været hjemme hos sine Forældre, ser hun ved Indgangen til Klosterets Have en mærkelig Tønde komme rullende nede fra Haven og henimod Vinduet til Broder Rus's Kælder og forsvinde der; Maren var sikker paa, at det var Broder Rus, som

ikke kunde finde Fred, men kom til Klosteret som en Tønde eller Gryde.

Meddelt af Jens Jørgensen (f. ca. 1853),
Krogdalshus.

F O L K E T R O

Bornholmeruret varsler Død.

I Nærheden af Gadekæret i Horserød boede for et Par Menneskealdre siden et Par Husmandsfolk.

En Nat vaagner Konen ved, at Bornholmeruret slaar paa en mærkelig og voldsom Maade, og da hun tænder Lys, opdager hun, at Manden ikke er i sin Seng. Konen staar straks op og tænder en Lygte, og ved at søge i Nærheden finder hun sin Mand druknet i Gadekæret. — Efter denne Begivenhed gik nogle Aar. Enken havde en Datter, som var bleven sindssyg og indlagt paa Hospitalet i Hillerød.

En Nat vaagner Enken ved, at Uret igen slaar paa samme Maade, som da hendes Mand druknede. Opfyldt af bange Anelser taler hun med sin Nabo om det om Morgenens. Op ad Dagen kom der Bud fra Hillerød, at hendes Datter var sprunget ud af et Vindue paa Hospitalet og havde druknet sig i Slotssøen.

Meddelt af Chr. Svendsen (f. ca. 1883), Kløverholm, Esbønderup.

Varsel fra Krigen 1864.

Gaardejer Chr. Jensen, Plejelt, havde en Fætter med i Krigen 1864. Paaskemorgen tidlig laa Chr. Jensen i sin Seng og kunde ikke sove; med eet hører han, som om en Flok Lam staar ude ved Husgavlen og bræger; samtidig

var det, som der blev slaet med et Ris op ad Muren tre Gange.

Chr. Jensen blev noget mærkelig til Mode; for han var klar over, at det kunde ikke være Lam eller Faar, der brægede paa den Tid af Døgnet. Senere fik han at vide, at hans Fætter var faldet ved Dybbøl ved samme Tid, han havde hørt Lammene bræge.

Meddelt af ovennævnte Chr. Svendsen.

Middel mod Bylder.

Lige efter min Konfirmation kom jeg i Tjeneste hos Niels Nielsen, Dyremosegaard i Villingerød. En Dag, jeg gik i Gaarden, syntes jeg, som om en Bold ramte mig paa Halsen, og fra den Dag fik jeg Bylder. Min Moder sagde, at Bylder var noget, man blev paaført, eller man „havde fundet dem“. En Dag kom en fremmed Mand til Gaarden med Køretøj; mens han var inde hos Niels Nielsen og fik en Snaps og en Drik Øl, kom min Madmoder ud til mig og sagde: „Nu skal vi have dine Bylder væk.“ Og hun gav mig en Klud til at tørre over Bylderne med; derpaa tog vi Hjulet af Vognen, svøbte Kluden omkring Akslen og satte Hjulet paa Vognen igen. Alt blev foretaget under Tavshed, og Bylderne forsvandt fra den Dag.

Meddelt af ovennævnte Chr. Nielsen, Esbønderup.

Middel mod Modernærke.

Da jeg var ca. 10 Aar gammel, tog min Moder mig med til et gammelt Hus, som laa i Søborg Birke; Huset blev kaldt Tjæresøks Minde. Her var en gammel Kone død, og min Moder sagde, at hun vilde stryge den døde Kones Haand over mit Ansigt; saa vilde det Mærke, jeg havde paa Kinden, forsvinde; det var et Mærke, jeg var

født med. Jeg saa, at den døde Kones Ben var bundet sammen med et Halmbaand om begge de store Tæer. Jeg spurgte min Moder, hvorfor dette var gjort; hun svarede, at det var, for at den døde ikke skulde gaa igen.

Efter nogen Tids Forløb blev Modermærket hævet og blodfyldt, og min Moder stak Hul paa det med en Naal, og det forsvandt fuldstændigt.

Meddelt af Murer Niels Nielsen (f. ca. 1855),
Esrum.

Mareridt.

Paa Søgaard i Esbønderup blev Folkene tit redet af Maren, naar de laa i deres Senge.

Et Middel var der til at undgaa at blive redet. Man skulde lægge et Sold over sig. En Mare kan kun tælle til tre, og et Sold har jo mange Huller. Om Natten, naar Folkene laa i deres Senge med Soldet over sig, kunde de høre Maren rende rundt om Sengen og tælle „en, to, tre“ — „en, to, tre“ — o. s. v.

Meddelt af Emma Nielsen (f. 1857), Fændrikhus,
Esrum.

Om at „lade Soldet gaa“.

Imellem Esrum og Villingerød ligger Koldekilde. Her havde en ondsindet Person gentagne Gange forrettet sin Nødtørft. For at faa opdaget, hvem denne Person kunde være, henvendte man sig til en klog Mand i Esbønderup Skovhuse. Han tog et Sold og lagde en Salmebog deri, stak derefter en Saks i Soldet og holdt det mellem sine Fingre. Nu nævnede han en Del Navne; da han nævnede en bestemt Persons Navn, drejede Soldet rundt, og den ondsindede Mand var opdaget.

Meddelt af Anders Nielsen (f. ca. 1863),
Esbønderup Skovhuse.

Juleskik paa Nordkildegaard i Græsted.

Julemorgen blev Kørne drysset med Bøgeaske. Asken var blevet samlet Juleaften, naar Ilden var gaaet ud, og rystet igennem et Sold. Hensigten var, at Kørne skulde blive frugtbare i det kommende Aar, og at Heksene ikke skulde kunne gøre dem noget. — Stalden maatte ikke muges Julemorgen, ellers blev det ikke et frugtbart Aar.

Meddelt af Signe Petersen (f. ca. 1865), Breddam, Græsted.

Gamle Husraad fra Søborg Sogn.

Man skal være meget forsigtig med Salt, at man ikke spilder noget deraf; thi for hvert Saltkorn, man spilder, skal man synde ni Gange.

Hvis Mælk koger over, skal man komme Salt deri; ellers bliver Køernes Patter daarlige.

Vil man have Vorter fjernet, skal man vaske dem med Regnvand, som har samlet sig i en Kokasse (Kogødning).

Naar man har skaaret af et Brød, maa den Side, man har skaaret af, ikke vende ud mod Døren; ellers bliver man fattig.

Naar en ung Pige ved Barnedaab skal staa Huefadder første Gang, skal det helst være for et Drengbarn; men hvis det er en Pige, skal den unge Pige have en Drenghue i Kjolelommen; ellers bliver hun aldrig gift.

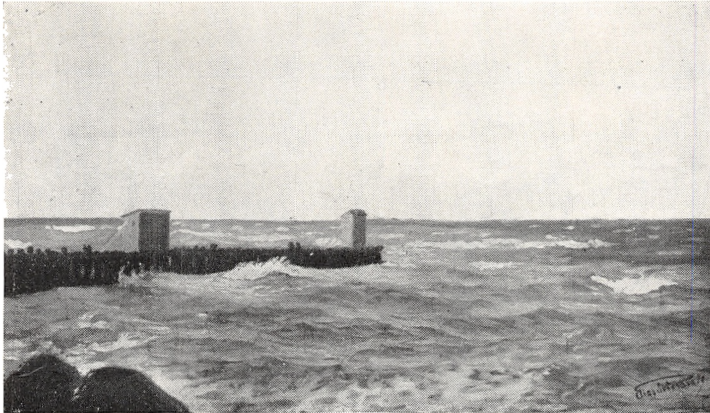
Hvis en frugtsommelig Kvinde faar noget i Øjet og ser opad, skal hun huske at slaa sig tre Gange paa Bagdelen, ellers bliver Barnet skeløjet.

Gaar en frugtsommelig Kvinde baglæns ud ad en Dør, skal hun vedblivende gaa baglæns, til hun naar rindende Vand, ellers faar Barnet Skæver (Engelsk Syge).

Ægtefolk maa ikke have Havrehalm i Sengen; ellers bliver deres Børn rødhaarede.

Meddelt af Fru Anna Madsen (f. ca. 1879) Munkerup.

Gilleleje-Maleren *Elias Petersen* fejrede 12. Aug. i Aar sin 80 Aars Fødselsdag. I den Anledning bringer vi nedenstaaende Gengivelser af 2 af hans Billeder, som han har meddelt Tilladelse til at reproducere. Vi henviser til Kunstnerens Erindringer i „Fra det gamle Gilleleje“, 1934. Museumsforeningen ønsker *Elias Petersen* endnu en Række gode Somre i hans kære Barndomsby.

Elias Petersen: Sandstopperen ved Gilleleje Havn 1891.

Elias Petersen: Baadepladsen i Gilleleje 1884.

Ferlegaard A, Matr. Nr. 3. Pennetegning af *Arnold Olsen*, Esrum.

UDSKIFTNINGEN AF SØBORG OG FERLE BYER

1782—1789.

Af Provst EMIL STEENVINKEL,
Sognepræst i Søborg.

„KONGEN BØD OG DET SKETE!“

Den enevældige Konge havde, vejledet af sine frem-synte og dygtige Raadgivere, indset, at det gammel-dags Landbrug var en lidet rentabel Maade at udnytte Fædrelandets Jord paa, naar Bøndergaardene stadig skulde drives i Fællesdrift og med de store Byfællede og Enge henliggende i halv eller hel udyrket Stand.

Majestæten udnævnte derfor kongelige Kommissæ-rer, som bistaet af Herredsprovsterne gav Anvisning paa, hvorledes den mest retfærdige Udskiftning af Bøn-dernes Jorder skulde finde Sted.

Selve Ordet „Bonde“ kommer af at være boende, d. v. s. fast boende, og i sin medfødte Konservatisme var Bon-den fast knyttet til sin fædrene Jord og de gældende Folkeskikke og paa Forhaand fjendtlig indstillet overfor alt nyt og ukendt.

For mange af de danske Bønder var Kongens Ordre om Udskiftning af Jordene og Gaardenes Udflytning fra den lune Landsby en hel Omvæltning i Tankegangen. Her havde de mosgroede Tage nu i Aarhundreder trykket sig hyggeligt sammen om Landsbykirkens murkronede

Taarn, og nu blev Kongens Befaling om Udflytning en hel Ildprøve paa Bøndernes Loyalitet og Underdanighed.

Til de mange Bønderplagerier fra Herremændenes Side kom nu denne ubegribelige Ordre, at Landefaderen havde bestemt, at Landsbyfællesskabet skulde ophøre, og $\frac{3}{4}$ af Gaardene i en almindelig Landsby skulde flyttes ud paa „de vildene Marker“, hvor alskens Spøgeri og Gespenster drev deres Spil paa deres natlige Færd, fjærnt fra Kirkens viede Jord. Og her i Landet norden for Grib Skov fandtes tilmed en slem Landeplage, Kong Volmers velkendte vilde Jagt, denne natlige Susen af Rytterne paa de gloende Heste, hvis Tunger hang dem ud af Halsen. Hvem af Bønderne havde ikke i angstfyldte Nætter hørt Suset og Skrigene henover Søborg Sø fra Slotsruinen til Esrum og Gurre. Huj, huj!!

Og nu skulde man saa flyttes ud!

Men at sætte sig op mod Kongen, var jo at sætte sig op mod Øvrigheden, og den, som sætter sig op mod Øvrigheden, sætter sig op mod Vorherre selv, som ogsaa „Vor Far“ mangen Gang havde sagt fra Prædikestolen. Saa maatte man vel se lidt nærmere paa den kongelige Forordning og saa se at skikke sig i det uundgaaelige.

*

Det var den 23. April 1781, at Forordningen om Jordfællesskabets Ophør udkom. Den gav hver Lodsejer i en Landsby Ret til at forlange sine hidtil i Fællesskab drevne Jorder udskiftede og samlede paa et Sted samt matrikulerede. Eller, hvis det ikke var muligt, at samle Udflyttergaardene paa et centralt beliggende eller paa 2 eller højst 3 Steder. Tidligere Anordninger havde allerede opfordret til Udskiftning, som ogsaa var begyndt nogle enkelte Steder som i Dragstrup og Munkerup i

1779. Men nu var det ingen frivillig Sag længere. Nu skulde Kongens Ønske ske Fyldest. Og pludselig begyndte Bøndernes Begæring at strømme ind til Kancelliet om Landinspektørernes Udsendelse til den paa-gældende Landsby. Nu stod det klart for Bønderne, at *naar* det nu var Kongelig Majestæts Vilje, at denne „Reform“ skulde udføres med Landsbyjordens Udskiftning, saa gjaldt det om, naar galt skulde være, da at komme først og se at faa den bedste Jord overladt.

Se nu til ham, Provsten i Søborg, Christopher Schrøder, „Hans Højærværdighed“, skulde man vel sige, Provsten havde jo allerede været der og sikret sig den bedste Plovjord, Kierkegaardsjorden, Præstejorden, Søens Rørskår og hele Slotstomten med den fast uudtømmelige Rigdomskilde, Slotsruinens Mursten, de store Munkestensklodser, som kunde sælges til de rige Helsingørkøbmand, naar disse nu skulde bygge sig de ny Kaminskorstene, som var ved at blive moderne.

Jo, hvad sagde Ordsproget ikke: „Den, som har Kru-sifixet, signer sig selv først!“ Der har været snakket, pratet og lagt mange Raad op under Bytræet i Søborg.

*

Og nu finder vi i Rigsarkivet Andragender fra forskellige Bysamfund „udi Friedrichsborg, Croneborg og Hirschholm Amter“ om selve Udstykningen, som giver os et godt Billede af, hvad der har bevæget vore Fædres Sind i Aarene 1782—1789. Kort før Udstykningen tog sin Begyndelse i 1782, havde Provst Christopher Johansen Schrøder i Søborg bortforpagtet Præstegaardsjorden.

I Holbo Herreds gejstlige Auktions- og Skifteprotokol 1750—1819, som nu findes i Rigsarkivet, oplyses der om

en Auktionsforretning, som er afholdt i Søborg Præstegaard d. 26. Februar 1778 under Forsæde af Provst Gad i Vejby, med Præsterne Føns i Esbønderup og Holst i Blistrup som Bisiddere. Her blev de forskellige Marklodder, anførte ved deres gamle Navne, bortforpagtet paa 9 Aar. Men heri maa saa den store Udskiftning have gjort sit Afbræk.

Landinspektør Goos havde i 1781 opmaalt Søborg Bys Jorder, og 23. September 1782 fik Udstykningen sin endelige Form, men selve den kongelige Approbation herpaa blev forsinket et Aars Tid paa Grund af nogle Klager fra 12 Bønder i Søborg over den, efter deres Mening uretfærdige Fordeling af Byjorden.

Ved Udskiftningen havde Provst Schrøder opnaaet foruden det særlige Jordtilliggende med Slotsruinen, Kongshaven, (det nuværende Byanlæg) og Bodils Kirkegaard (den nuværende Forpagterjord), at faa samlet sine Jordlodder i Bymarkerne paa Østsiden af Slotsvigen. Præstegaardens Matrikel blev Nr. 1, beliggende Syd for Landevejen, og Mensalgaarden fik Matrikel Nr. 5 Nord derfor.

Da der ved Udskiftningen blev Spørgsmaal om Retten til Rørskæret paa Slotsholmen, forsvarede Provst Schrøder under 8. Februar 1783 Sognepræstens Ret dertil.

1788, da Udskiftningen næsten var tilendebragt, blev ogsaa Jordene i Ferle By udskiftede og matrikulerede under Provst Schrøders kyndige Medvirken.

Men vi vil nu høre lidt paa de Søborg Bymænds berettede Klager.

Under 31. Juli og 12. August 1782 indgaves til „Sjællands Landvæsens Contoir“ 2 Ansøgninger fra 12 Bønder i Søborg Sogn, nemlig Jens Joensen af Matr. Nr. 18. Han underskriver sig med Mærket J. J. S., og Jørgen Erland-

sen af Matr. Nr. 19 med Bomærket og et J. E. S., og Søren Pedersen af Matr. Nr. 11 med Bogstaverne S. P. S. og Anders Rasmussen af Matr. Nr. 8 A. R. S. og „Gamle Olle Jensen“, Matr. Nr. 14. O. J. S. samt Jens Andersen, Matr. Nr. 13. J. A. S. Fremdeles Peder Pedersen, Matr. Nr. 12 P. P. S. og Anders Hansen, Matr. Nr. 15, som tegner sine Bogstaver fint op, saaledes: A H S., Holger Jørgensen, Matr. Nr. 10 H. J. S. samt Saxo Andersen, Matr. Nr. 14. Denne skriver sit fulde Navn, og visse Ting tyder paa, at denne Mand har indtaget en Førerstilling i Bylauget. Saa er der „Unge Olle Jensen“, Matr. Nr. 16 og Lars Larsen, L. L., Matr. Nr. 20.

Sognepræsten, Provst Schrøder, som har faaet Matrikelnummer 1 og 5, og tre Bønder i Byen ses ikke at have underskrevet Klagemaalet, nemlig Gaardmand Lars Pedersen, Matr. Nr. 9, og Gaardmand Lars Jensen, Matr. Nr. 6, og Gaardmand Hans Pedersen, Matr. Nr. 7. Det er ikke svært at regne ud, hvorfor netop de 4 ikke har haft Grund til Klage. De skal nemlig ikke udflyttes.

Det fremgaar nu af Andragendet, at Landinspektør Goos havde foretaget en foreløbig Deling af Markerne. Det hedder i Skrivelsen: „10 af os ere udsete af kgl. Majetæts Landinspektør til at flytte ud, men nu ere vi saa utilfritze med Loddernes Ulighed, at vi allerunderdanigst bede og trygle om at maatte blive i vort gamle Byfællesskab. Men *skal* virkelig Udskiftningen finde Sted, da maa vi ydmygeligst andrage det kgl. Cancellie om, at vi alle ti maa faa Andel i „Birket“ op under Esbønderup Skove, hvor vi altid tilforn haver skaaren vor Tørre til Sæborg Bye, da vi ingen anden Tørrejord haver“ „Men „Birket“ er nu — meget mod vor Villie — udskiftet og afsat til 4 Englodder, medens de andre ere os anviste i Hestehavens Englodder, hvor kun sur og røget

Tørre findes, og de øvrige af os faar saa ingen Tørrejord os til Nytte. Vel er der tillagt os Søeborg Bønder et Stykke Mark, „Bøget“ kaldet, men det er os nu for langt fraliggende, og Vejen derud er fast bundløs. Vi haver prøvet i Aar at skære Tørre, men ere ikkun meget ringe tilfritze, da den ikke kan blive tør. Saa befrygtes og, at samme Stykke Mark i sin Tid skulle blive os fralagt, og til Kongens Tieneste indtagen, da der paa bemeldte Stykke er meget god Bøgeskov. Vi bede endvidere ydmygeligt, at maatte beholde vores Gaards- og Haugepladser os til Brug og Nytte, da vi alle med fliid og svedig møje haver sat gode frugttræer og lagt humblerødder i vore stængærder. Andre af os, hvis hauger ligger siid, (fugtigt) har lagt rørrødder i byens mose, som i daglig Tale kaldes „Rørmaden“ eller „Rørmanden“. Saa vilde vi og anke over, at vor Skoleholder er tildelt et Stykke Jord just ret om Skolen i Øst og dermed en Del af vor fælles Gadejord, hvorved han frastøder de, som bliver beliggende i Byen baade fra Vanding og Fædrift.

Saa er og Hr. Sognepræsten tildelt en stor Stykke af den bedste Plougjord baade for Ager og Eng, hvorved to af de saakaldede Udlodder kun faar ganske liden Agerjord, men kun motser og morats og megen ringe Eng. Vi ansøger derfor om, at det alt maa blive eftersat og omfordelt efter Retfærdighedens Bydende, inden Hr. Landinspektøren komme og sætte Skellesten og gøre en sidste Deling paa vore Marker.

Disse vore Andragender overgive vi i vor høje naadige Herskabs og Monarks Hænder.“ . . . og saa følger alle de forud nævnte Underskrifter, de fleste som bemærket „med paaholden Pen“, og Bogstaver og Bomærker.

Arveprins Frederik har den 2den og 30. August 1782 paategnet disse Andragender og sendt dem til Rentekam-

meret med følgende Paategning: „De gode Søeborg Bønder maa uden Tvivl finde Aarsag til deris Besværinger, og vi anbefale paa det allerbedste.“ Hvorvidt det hjalp har det ikke været mig muligt at faa oplyst. Endvidere findes i Rigsarkivet følgende i en Søborg Pakke, Nr. 22, som er af megen Interesse for Udskiftningens Historie.

Den 29. December 1782 indgav „Gamle Olle Jensen (Matr. Nr. 14) og Jens Andersen (Matr. Nr. 13) en ny Klage, hvor de skriver meget fortørnede:

„Efter foregaaende Opmaaling ere nu sidstgangne 23. September vore Jorder udskiftede, hvorved vi er blevet meget fornærmede, brøstholdne og fortørnede. Thi den Vang, som kaldes „Pudsevang“, hvori vore Lodder ere faldne, ere den mindste i Agerjord, og har ligesaa mange Lodder som i den største Vang, som kaldes „Lundevang“. (Matr. Nr. 4 og 5) det halve af Matr. Nr. 11, 12. 13. 14. og 15. Vi ere $6\frac{1}{2}$ Lod i den liden Agerjordsvang, desuden ere der endnu 11 Englodder afsadte i bemeldte „Pudsevang“. Der ere ingen af de andre Gaardmænd, som ere saa fornærmede (gaaet for nær i moderne Sprog) som vi to. Da vi vare udi Friederichsborg for at tage Lod, blev der og omtalt og erklæret af os alle, førend vi tog Lod, at bemeldte tvende Lodder ere saa ringe, at ingen kand være hjulpen med at tage mod de to Lodder, som de nu ere. Vi bede derfor alvorligt, at vore Lodder maa blive efterset og ombyttet efter Retfærdigheds Bydende.“

Og naturligvis var det ikke blot Bønderne, som klagede. I Søborg By boede en Degn, Hersom, som ikke lod nogen Anledning gaa fra sig til at besvære de høje Herrer i Cancelliet med sine Klager over Udskiftningens Ubillighed. Denne meget kværulante og intrigante Degn skriver sine Klager dels paa Vers og dels paa Prosa. Han stiler sin Klage til selve Præces i Rentekammeret, Geheime-

raad du Numsen. Klagen er ikke dateret, men underskrevet: Lars Wendelbo Hersom, Degn udi Søeborg og Gildeleje. Den stammer sikkert fra 1782. Hersom skriver nemlig: „12 Aar siden jeg mistede Kirkejorden.“

Til det Høje Kongelige Cancellie gennem Højædle Højærværdige Hr. Sjællands Biskop.

„Jeg ser mig desværre nødsaget til at klage over, at Landvæsens-Commissionen ved Udskiftningen ey haver tildeelt mig meer, end jeg til Nøds kan græsse en Ko paa 8te Dage, skjønt Forordningen om Fællesskabets Op-hævelse § 17 tilstaar Degne og Skoleholdere NOGEN Jord, hvor de have været berettigede dertil. Jeg haver ikke faaet Degnejorden i Fæste, skjønt mine For-Mænd haver havt den over 100 Aar i Fæste, men denne kongelige Naade var mig misundt, derfor lod Regimentsskriver Badstüber en Jordgerrig Præst Hr. Thillerup faa dend i Fæste, thi Levebrødet var mig misundt, og Præsten Hr. Thillerup havde faaet Lyst til Jorden, fordi dend laae nærmest Byen, og derfor blev dend af Vedkommende overdraget ham i Fæste. Saaledes blev jeg berøvet Føde til mig og Familie, Foder til mine behøvende Kreaturer og Degneboligen Taget til dends Vedligeholdelse. Da jeg derved er sat ud af Stand til at svare hver sit til bestemt Tid, udpine de mig ved Domme og Executioner og tage dobbelt. Jeg taber æstimen hos Bønderne, som ustraffede efter Behag indeholder mine Rettigheder. Og nu denne uretfærdige Udskiftning!! Hjælp nu til Rette paa bedste Maade Deres Højædle, Højærværdigheds underdanigste Tjener og uafladelige Forbeder

Lars Wendelbo Hersom.“

Degn til Søeborg og Gildeleje.“

Desværre er kun Klagerne opbevarede i Arkiverne, men man søger forgæves efter, hvad Biskoppen har paa-tegnet Degnens Besværing, endsige hvad det høje Cancelli har resolveret. Efter alt at dømme fik Hr. Hersom ingen Medhold paa højeste Sted. Hans utallige tidligere Klager havde forskertset Tilliden til hans Person. Det var nok Sandheden ganske nær, naar han selv skriver, at han havde „tabt æstimen“.

At Udskiftningsprocessen forvoldte mangfoldige Bryderier forstaar man godt. Ogsaa Provst Schrøder havde sine Vanskeligheder at overvinde, dels med uvillige Naboer, Paarupperne, men særlig med Søborgerne, hvorom følgende giver Oplysning.

Under 7. Juli 1785 skrev Sognepræst Schrøder til Amtmand Lewetzou, at nu var Hegnet om hans udskiftede Jorder, saavidt ham vedkom, omtrent færdig. . . . „Men det halve, der tilkommer mine Naboer, er endnu ikke paabegyndt. De Grøfter, der tilfalder Bønderne at grave, beløber sig ikkun, om Cortet ikke misviser, til 533 Favne og er ikkun enkelte Grøfter, saasom Vejen omgiver Lodden. Mine Jorder grænser til Aaen (nu Søborg Kanal). Her udenfor har Paarupperne deres løse Creaturer og Sviin, som i Flokke af 30 og 40 oversvømme den næsten tørre Aae og dagligen fortære af mit Corn, og fra denne Skade kan jeg ikke frelses paa anden Maade end ved at faa Hegnet opsat mellem mig og Søborgerne, saa jeg kan tage halvt Hegn ved Aaen med Paarupperne, som er villige dertil. Søborgerne har derimod, enten fordi de ikke vil eller ikke kan, da de have megen med Udflytning at gøre og Kongevej at lave, da ikkun jeg og Manden paa Matrikkel Nr. 4 indespærrer Vejen med vore Lodder, og saaledes haver den første Overfart fra Paarups Mark, Søborgerne har aldeles nægtet Paarup-

perne og mig at sætte Snidt langs med Aaen. Vel har Hr. Regimentskriver Badstüber i Betragtning af, at jeg endnu har maattet tage Del i de andre Markskields Hegn, beordret, at Søborgerne alternative skulle vogte med mig ved Aaen, men det er ganske utilstrækkeligt.“

Paa Amtmandens Opfordring meldte Provst Schrøder, at Arbejdet kunde blive udført for 8 Skilling pr. Favn, altsaa for 44 Rigsdaler 40 Skilling, hvorfor Amtmanden foreslog Rentekammeret d. 6. August, at denne Sum udredes af den kongelige Kasse, hvad Landvæsens-Commissionen for Friederiksborg Amt og Croneborg Amter d. 13. Oktober 1785 bifaldt, hvorpaa Rentekammeret 22. Oktbr. resolverede, at „det kunde overdrages Sognepræst Schrøder mod at indgive Regning, der dog ej maatte overstige 8 Skilling pr. Favn.“

Under 14. December 1785 og 22. Februar 1786 indgav Jens Joensen (Matr. Nr. 18) en Ansøgning om, at en Landinspektør maatte undersøge hans Lod, som nu i tre Aar havde ydet saa ringe en Høst, at han neppe kunde betale Skatterne og havde maattet leje Græsning til sine Kreaturer. Han skriver i sin Besværing: „12 eller 13 Td. Land ere ganske unyttige og bevoksede med hvid Mos, da Vandet var afledet . . . Da vi leverede Hø til Husarerne, vilde de ej tage derimod, havde ej mit Bud med Naboerne beviist, at jeg havde det ej bedre.“ . . . „For ej at paadrage mig mine Efterkommeres Forbandelse, skylder jeg Kongens Gaard itide at andrage Gaardens meget ringe Lod i Ager og Eng.“ I en Paategning oplyste Provst Schrøder, at „denne Jordlod er en af de paa Søborg Mark i Fællesskabet mindst dyrkede, har og en Del Mose paa sig og bliver i vaade Aaringer *fordærvet* af en eller anden næsten unyttig og meget let udløbelig lille Søe, kaldet *Langesøe*. Englodden er en af de mindste

blandt 11, som ere tildelt Hestehaugen, og alle disse have ikkun Eng mod de 4 Lodshavere i Birket, som 1 mod 2, men som ikkun kan lægges de gamle Søeborg-Bønder til Last, da de ved Udskiftningen erklærede, at Birket duede intet og derfor forandrede Taxations Mændenes Formening til det, hvorefter nu er tildeelt, som de forsilde fortryde. At omskrevne Langesøe Lod med Tiden kand blive god, troer jeg dog.“

Efter Amtmandens Indstilling af 15. April 1786 resolverede Rentekammeret, under 27. Maj 1786, at „Intet var at giøre derved, da det var forsilde,“ hvorpaa Jens Joensen 16. Juni søgte om at faa Afløbet fra Langesø oprenset. Efter Amtmandens Opfordring oplyste Landinspektør, Løjtnant Recke, at „det gamle Vandløb fra Langesøe til Mølleaaen fra Esrum Sø var 1348 Favne, der for det meste følger Dragstrup og Ferle Byers Skjæl og tildeels er gravet giennem Bakker. Det vilde koste 5 Skilling pr. Favn at fordybe det $1\frac{1}{2}$ til 2 Alen, ialt 70 Rigsdaler 20 Skilling, hvilket ogsaa vilde gavne Dragstrup og især Ferle meget. De burde derfor deltage i Arbejdet og holde Løbet rent i Fremtiden.“

Dette bifaldt Amtmanden d. 12. August og Landvæsens Commissionen 13. November, hvorpaa Rentekammeret 23. November paalagde Amtmand Levetzou at lade Jens Joensen og samtlige Beboere i Dragstrup og Ferle med lige Mandskab fra enhver Beboer, foretage denne Oprensning under Løjtnant Reckes Opsyn, og meddelte, at Halvdelen af Omkostningerne, 35 Rigsdaler 10 Skilling, vilde blive Bønderne udbetalte af Regimentskriver Badstüber. Det er, hvad man nu kan efterforske om Udskiftningen af Søborg By og Jorder.

Udskiftningen af Dragstrup.

Denne fandt Sted i Aarene fra 1779—80. Da blev

Præstens Hus i Dragstrup udlagt med et trekantet Stykke Jord stødende op til Byen, Nord for Vejen til Engene mod Øst som Matr. Nr. 1. Ifølge Kirkeministeriets Resolution af 9. Juli 1857 blev det solgt til den afdøde Fæsters Søn Niels Pedersen til Arvefæste og Skøde udstedt 18. Februar 1858 (tinglæst 2. Marts 1858). Med det solgtes ogsaa Halvdelen af Matr. Nr. 30, der er en lille Englod ved Kanalen fra Esrum Sø, og som var tilfaldet Ejendommen, da Kanalen fra Esrum blev reguleret, ved hvilken Lejlighed de afskaarne Jordstykker blev fordelt mellem Grundejerne.

Udskiftning af Ferle.

Den lille, smukke og ejendommelige Ferle By med sine endnu bevarede 2 sammenbyggede Gaarde har muligvis sit Navn efter en Adelsgaard Ferrilborg, hvor en af Middelalderens Væbnere har haft sit Herresæde. Paa Udskiftningstiden laa der 2 smukke, dobbelte sammenbyggede Gaarde, lige store af Jordtilliggende, som nu blev delt, saa der opstod 4 lige store Gaarde, hvis Landgilde Præsten før havde oppebaaret. Denne Afgift var oprindelig tillagt Præsten i Søborg „ved kongelige Naade for hans Kalds Ringheds Skyld“. Han fik nu kun $\frac{3}{4}$ Del af hver Gaard, medens Kongen fik $\frac{1}{4}$ Del af Landgilden. 1781 var disse fire Gaarde fæstede af *Peder Hansen*, Matr. Nr. 1, og *Lars Jensen*, Matr. Nr. 3, samt to yngre Mænd *Christen Mortensen*, Matr. Nr. 2, og *Christoffer Johansen*, Matr. Nr. 4. Da Jordfællesskabet gav Anledning til Ufred imellem dem, ansøgte Lars Jensen ifølge Landvæsens Contor Sager angaaende Friederichsborg og Cronborg Amter 1779—86 om, at en Landmaaler maatte komme og opmaale Jorden. Ansøgningen af 22. Juli 1782 lyder saaledes:

„Allernaadigste Majestæt.

Nødsaget af den overhaandtagende Ufred formedelst Fællesskabet, er det min allerunderdanigste Bøn og Bøgøring, at mig endnu i Aar maatte forundes en Landmaaler til at opmaale og udskifte min Jord paa mit Bosted Ferle Bye. Jeg bor selvfierte i ermeldte Bye, i hvis Marker vi alle 4, nemlig Christen Mortensen, Peder Hansen, Christoffer Johansen og undertegnede Lars Jensen — ere lige lodtagne og har ligemeget Hartkorn, hvoraf vi hver skatter til Kongen for 1 Tønde, 1 Skæppe, 3 Fjerdingskar, $\frac{7}{8}$ Album og giver vores Præst, som siden 1647 er Ham tillagt, hver $2\frac{1}{2}$ Tønde Rug, 3 Tønder Byg, og $1\frac{1}{2}$ Tønde Havre for 3 Td. 5 Sk. 1 Fdk. $\frac{2}{8}$ Album. I denne Anledning har jeg andraget denne min allerunderdanigste Ansøgning baade for min Regiments Skriver Hr. Badstüber, som efter sin sædvanlige Omhu har lovet at befordre mit Bedste, og tillige for min Sognepræst Hr. Christoffer Schrøder, som har intet imod min Ansøgning, at den jo maa gaa fort ifølge den Allernaadigste Forordning af 23. April 1781 § 26, da Hand selv med en Landmaaler har overseet Marken, hvor læt denne forlangte Separation kand skee. Saa bønfalder jeg Allerunderdanigst, at jeg maa erholde en lige gunstig Bevilgning hos Naadigste Herrer, at jeg inden Rugsæden kunde have mine Jorder for mig selv, det bedes allerunderdanigst af Lars Jensen Ferle.“

Paa denne Ansøgning skriver Provst Schrøder:

„Til det høikongelige Rentekammer! Ovenmeldte Lars Jensens Andragende medfører i alle Henseender Sandheden. Ufred og Animosite fordærver disse 4 Mænd, som ellers hidtil haver levet meget godt sammen. Desaaarsag har jeg ved en Landmaaler efterseet Situationen og fundet den meget beqvæm til Udskiftning, da der ikke be-

høves nogen Gaards Udflytning. Fordi jeg ønsker deres Forfremmelse baade i Ejendom og Sæder, ønsker jeg Fællesskabets Ophævelse jo før des hellere. Og saa meget mere, som Supplicans Resolution: Imod at meddeles Arvefæste paa Gaarden, — selv naar de andre tage Deel med, at ville bestride Bekostningen i Følge aller-naadigst Forordning — befrier mig og Efterkommerne i Embedet for et Forskud, som vi, da Afgiften af Mensalgaardene ere bestemte, maatte ansee forlorne, og allene nyde Renterne af i 40 Aar. I Betragtning af alle disse biefaldende Omstændigheder, recommanderes hans underdanigste Ansøgning til naadigst Bønhørelse.

Søeborg, 28. Juli 1882.

Christoffer Schrøder.

Pastor loci (Stedets Præst.)“

Den 3. August 1782 beordrede Rentekammeret Landmaaler Goos at foretage Opmaalingen, hvilken denne indsendte 10. September. Den 24. April 1783 bragte Sognepræst Schrøder atter Sagen i Rentekammerets Erindring og tilføjede, at han „risquerede at tabe Landgilden, dend de som forarmede da ikke kand svare mig.“ Rentekammeret beordrede da 10. Maj Landinspektør, Leutnant von Steuben at foretage Udskiftningen i dette Foraar. Efter at den var udført d. 14. Juni 1783 ved von Steubens Assistent Fischer klagede de 2 ældste Bønder i Ferle, *Peder Hansen* og *Lars Jensen*, d. 5. December 1783 over Udskiftningen, de beskyldte Fischer for efter Landvæsens Commissionens Stadfæstelse at have flyttet Skjælspælene og ankede over, at deres „unge og uforstandige Naboer allerede havde pløjet de gamle Veie op, saa at vi nu hverken har Møllevei eller ordentlig Kirkevei“. Regimentskriver Badstüber oplyste d. 23. Marts 1784, at „det

var Agerlods Pælene, mellem Grdm. Christen Mortensen og Grdm. Peder Hansen, der skulde være flyttede, hvorved Peder Hansen blev betaget Tilkjørselen til hans Mark og Tørvemose, og om Lars Jensen, „at hand ej har saa megen Agerjord, som hand formener at tilkomme“. Han, saavel som Amtmanden, raader til at sende en anden Landinspektør, og 10. April befaler Rentekammeret Landinspektør Johs. Schyth, i Amtmandens, Landvæsenskommissionærens Major von Steubens og samtlige Vedkommendes Overværelse at undersøge den passende Udskiftning. Den 2. September 1785 fandt dette Sted, og alle 4 Gaardmænd, Christen Mortensen (Matr. Nr. 1), Lars Jensen (Matr. Nr. 3), Christen Christoffersen (Matr. Nr. 4) og Anders Pedersen (Matr. Nr. 2) underskrev en Erklæring, at de nu havde „forenet sig om at være tilfretze“ og frafaldt derfor deres Klager!

Under 1. Oktober 1785 resolverede Rentekammeret, at det skulde forblive ved den af Major von Steuben foretagne Udskiftning, men paalagde dog Amtmanden for Følgernes Skyld, at han skulde lade Landinspektør Schyth „undersøge den brugte Omgang, om Bønderne virkelig havde haft Aarsag til den indgivne Klage over Pælenes Omflytning“. Ved denne Udskiftning blev der altsaa 4 Gaardlodder i Ferle By (Matr. 1 — 2 — 3 og 4) og 3 Husmandslodder (Huspladser) (Matr. Nr. 5 — 6 og 7).

Gaardloddernes Hartkorn var hver 4 Td. 7 Sk. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Album, hvoraf $\frac{3}{4}$ af hvers Afgifter skulde tillægges Søborg Præsteembede tilligemed Husene Nr. 6 og 7. Siden forandredes det derhen, at Præsten tillagdes de tre Gaarde, Matr. Nr. 1 — 2 — 3, men helt uden Del i Nr. 4. Saaledes var det i 1818, dengang Herredsprovst Sørensen efter Pastor Westergaard Død indgav Beretning om Embedsindtægterne, hvor det tillige ses, at Afgiften af

disse Gaarde beløb sig kun til 10 Td. Rug og 12 Td. Byg, altsaa vel ligesaa meget Rug og Byg, som Landgilden altid har været, men de 6 Td. Havre, som Præsten før fik, var bortfaldet. Af Amtsforvalter Fastings Skrivelse af 19. Maj 1825 ses det iøvrigt, at der fra hver af de 4 Gaarde var udlagt en Huslod, men at kun den fra Gaarden, Matr. Nr. 4, udlagte var uddelt til Huset Nr. 5, hvorimod de 3 (Præstens Mensalgaarde) beholdt deres Huslodder. Ligeledes forblev Præstens 2 Mensalhuse, Nr. 6 og 7, jordløse. I H. t. Lov af 24. April 1860 om beneficeret Bøndergods Afhændelse overgik alle disse Ejendomme i Ferle til Arvefæste. Tilslut vedføjtes en Oversigt over Fæstere og Gaardejere i Ferlegaardene og Mensalhusene efter Udskiftningen og saavidt muligt ført à jour op til vore Dage.

*Fæstere og Gaardejere i Mensalgaardene og
Ferlegaardene.*

Matr. 1, nuv. „Danevang“ (senere udflyttet efter Brand 27. Marts 1907).

1: *Morten Christensen* † Okt. 1778; gift med Maren Hansdatter. — 2: deres Søn *Christen Mortensen*, overtog Gaarden 24. Aug. 1779, g. m. Birthe. 2 Sønner: Morten Christenssøn, Gdr. i Rødkilde, og Hans Christenssøn, som druknede i Esrum Kanal. — 3: *Hans Pedersen* † 1855, g. m. Ane, † 14. Sept. 1868. — 4: deres Søn *Hans Hansen*, g. m. Karen Andersdatter, f. 1. Febr. 1855 i Paarup. — 5: *Hans Peder Anton Hansen*, f. 29. Dec. 1869 i Ferle, g. m. Jenny Petra, f. Hansen, f. 17. Jan. 1871, † 20. Juli 1932. — 6: *Torben Gulmann*, g. m. Johanne, f. Jacobsen. — 7: *Peter Nielsen*, nuv. Ejer, f. i Firhøj 10. Okt. 1894, g. m. Karen, f. Hvam Jensen, f. i Sørslev Sogn 19. Aug. 1899.

Matr. 2, nuv. Havegaard (genopbygget efter Branden 27. Marts 1907).

1: *Peder Hansen*, fik Gaarden 1780. — 2: hans Søn *Anders Pedersen*, kaldet Melhorn, opr. Møllersvend i Dronningemølle, g. m. Margrethe Ingemannsdatter; overtog Gaarden 1. Juli 1785. — 3: deres Søn *Anders Andersen*, g. m. Kirsten Rasmusdatter, Dt. a. Grd. Rasmus Larsen, Søborg; overdrog 1841 Gaarden til 4: *Christian Danielsen*, f. 10. Marts 1810 i Dragstrup, † 2. Juni 1866, g. m. Pernille Pedersdatter, f. 21. April 1806, † 7. Aug. 1883. — 5: deres Svingersøn *Niels Peder Andersen*, f. 1. Okt. 1852 i Borsholm; overtog Gaarden 7. Juli 1875, g. m. Regine Christiansdatter, f. 25. Nov. 1851. — 6: Svingersønnen, Sognefoged *Mads Jensen*, nuv. Ejer, f. 14. Maj 1878, g. m. Ellen Marie, f. Andersen, f. 12. Dec. 1880.

Matr. 3, Ferlegaard A.

1: *Lars Jensen*, 1780, † 27. Juni 1810, g. 1) m. — —, 2) m. Bodild Hansdatter, † 1812. 1 Søn, Rasmus Larsen, Grd. i Søborg, † 10. Juli 1840; en anden Søn — 2: *Jens Larsen* overtog Gaarden 17. Okt. 1812, f. 1790, † 1850, g. m. Rise Nielsdatter (begr. 1. Maj 1875) — 3: deres Svingersøn *Peter Torkildsen* fra Kassegaard, overtog Gaarden 25. Maj 1853; — 4: Gaarden overtoges af hans Svoger *Anders Rasmussen*, Grd. i Søborg, f. 4. Juni 1816, † 1. Juni 1877, g. 1) m. Johanne Nielsdatter, † 9. Febr. 1847, 2) m. Jens Larsens Datter Bodil Jensdatter. — 5: deres Søn *Jens Peter Andersen*, overtog Gaarden 8. Juni 1877, f. 25. Sept. 1853, † 12. Maj 1932, g. m. Hansigne Caroline, f. Hansen, af Ferle (*Matr. 1*), f. 25. Juli 1859. — 6: deres Søn *Hans Andersen*, nuv. Ejer, f. 28. Marts 1896, g. m. Ane Kirstine, f. Nielsen, f. 17. Decbr. 1895 i Venslev.

Matr. 4 b fra Ferlegaard B.

1: *Christoffer Johansen*, overdrog Gaarden 2. Sept. 1785 til — 2: Sønnen *Christen Christoffersen*, f. 1802, † 17. Maj 1865, g. m. Ane Henriksdatter, f. 9. Juli 1807, † 31. Jan. 1875. — 4: Sønnen *Lars Christoffersen*; — overdrog 1921 Gaarden til 5: *Karl Kristian Andersen*, nuv. Ejer, f. 11. Sept. 1878, g. m. Margrethe Johanne Laurentine, f. Jørgensen, f. 11. Maj 1889.

Matr. 4 b.

1: *Karen Christoffersdatter*, begr. 16. Novbr. 1874, g. m. Hans Andersen, f. 24. Febr. 1806 i Søborg, begr. 14. Febr. 1885. — 2: *Lars Hansen* og hans Søster *Hanne Hansen* overtog Gaarden 1885. — Gaarden siden solgt til 3: *Christian Knudsen*, † 31. Marts 1917, g. m. Marie, f. Sørensen, † 18. Jan. 1936. — 4: Sønnen *Kaj Bernhard Knudsen*, f. 15. Febr. 1897, g. m. Marie, f. Hansen, f. 5. Okt. 1901 i Græsted Sogn.

Gaarden brændte 1904, men genopførtes af Chr. Knudsen. I 1911 frasolgtes en Parcel paa 7 Td. Land til Ejeren af Matrikel Nr. 7.

Nedennævnte Ejendomme tilhørte Husmændene i Ferle:

Matr. 5 med Jordlod udlagt fra Matr. 4, ved Udskiftningen kaldet Hellevadshuset. En Svensker overdrog 1810 Huset til *Peder Bendtsen* (kaldet Per Fanden), f. 1787, begr. 1. Okt. 1877, g. m. Maren Jensdatter, f. 1790, begr. 20. Jan. 1877.

Maaske er det Peter Bendtsen, som købte 2 Parceller fra Dragstrup. — *Gjertrud Petersdatter* overtog Huset 1877, f. 10. Juli 1830, begr. 18. Marts 1885, g. m. Peder Larsen, † 24. Nov. 1879. — *Harald Pedersen* og hans Søster *Anette Pedersdatter* overtog siden de 2 nævnte Parceller og solgte dem til Grd. Jens Peter Hansen, Drag-

strup (han var Søn af Kirkebonden Mads Hansen i Alme), der senere solgte dem til Knud Johansen, Matr. 13, Dragstrup. — Matr. 5 solgtes 1911 til Kr. Knudsen (Matr. 4 b) for at forenes med hans Ejendom.

Matr. 6, jordløst Hus.

1: *Saxo Madsen*, g. m. Malene. — 2: *Lars Larsen Brok*, der lod Huset forfalde. — 3: *Anders Pedersen* af Firhøj, der genopførte Huset. — Dette overtoges 14. Apr. 1847 af 4: *Christian Hansen* fra Langesø (Søborg S.), hvis Enke *Johanne* 1. Dec. 1848 ægtede Cornelius Magnusen, efter hvis Død, 24. April 1872, hun 4. Jan. 1881 gav Afkald paa Huset, som solgtes ved Auktion 12. Apr. 1881 til — 5: Ejeren af Matr. 7, *Jørgen Hansen*.

Matr. 7, jordløst Hus.

Ejere: 1: Hjulmand *Peder Pedersen*, † 1. Marts 1824, g. m. Bodild Saxodatter. — 2: *Hans Andersen*, Broder til Anders Andersen (Matr. 2). — 3: *Peder Larsen Gurre-søn*. — 4: 6. Maj 1858 *Line Marie Pedersdatter*. — 5: 18. Dec. 1859 *Jørgen Hansen*, f. 15. Juli 1825, † Febr. 1894, g. m. Ane Margrethe Olsdatter, f. 15. Marts 1829, † 1901. — 6: *Hans Christian Laurits Jørgensen*, f. 5. Okt. 1860, g. m. Ane Kristine, f. Larsen, f. 10. Jan. 1849, † 27. Jan. 1936. Ejendommen brændte 27. Marts 1907. Bygningerne opførtes paany under Navnet „Asserly“. — 7: 1916 Slagter *Christian Friis*, g. m. Kristine, f. Jørgensen. — 8: 1918 Smed *Carl Hansen*. — 9: 1920 Pcl. *Carl Andersen*, g. m. Marie, f. Hansen. — 10: *Otto Petersen*, g. m. Gerda, f. Larsen. — 11: *Harry Nicolaj Bernth Johansen*, g. m. Gunild Magda, f. Svendsen. — 12: nuv. Ejer *Ole Jensen*, g. m. Rigmor.

— — —

Som Afslutning paa dette Forsøg paa en Dokumentation af Udskiftningens Historie i Søborg, Dragstrup og

Ferle Byer, maa det være mig tilladt at fremhæve Provst Christopher Schrøders Personlighed. Vi ejer ingen Tegning eller Maleri af denne Mand, men han har selv gennem sine mange Skrivelser og Indberetninger til Sjællands Bispearkiv efterladt os et Indtryk af en nobel og dygtig og myndig Provst og Sognepræst.

Da Søborg Bylaug i 1938 indviede Byanlægget og lod rejse Kongens Mindesten i Kongshaven og Askelunden nær ved Søborg Præstegaard, lod jeg den gamle Grundsten fra den i 1873 nedbrændte Præstegaard med Christopher Johansen Schrøders Navnetræk og Aarstal flytte ud paa Pladsen i Rundkredsen med de andre Sten, som indhegner Mødepladsen. Her staar nu Provst Schrøders Mindesten nær den „alfare Vej“ og fortæller sene Slægter om en Mand, som var virksom ved Udskiftningens Gennemførelse i 1789, og som ved sin Besindighed og Retsind fik Sagen til at glide og overvandt de mange Vanskeligheder.

Kongen bød, og det skete! Men, som de foregaaende Blade har vist, skete det ikke uden Smerte og Jammerklage fra de Bønder, som Loddet i Frederiksborg traf som bestemt til Udflytning fra det aarhundredgamle Jordfællesskab i Søborg Landsby i Ly af den gamle Kirke.

*

H. C. TERSLIN:

LIDT OM AARETS FESTER
OG LIVETS HØJTIDER
I GILLELEJE—SØBORG SOGNE

Mortensaften fik man Gaase- eller Flæskesteg; enhver Fiskerfamilie havde Gris, og der var en Mængde Gæs.

I *Julen*, Aarets Mørketid, drev onde Aander og Hekse deres Spil. Staldene rensedes grundigt, hvorefter der blev røget med flere Slags Røgelse: Potteskaar, hvorpaa laa Gløder, blev anbragt i en Spand, der hældtes Røgelse paa Gløderne, og uden at der blev mælet et Ord, holdt man Røgelsen under Køernes Mule og Yver (1). Der blev sat Staal for alle Stalddøre, for at Heksene ikke skulde tage Smørret (1). Juleaften fik Nisserne Grød i Stalden, for at de ikke skulde blive vrede og gøre Ulykker (1). Man slog Kors for Porte og Døre for at hindre Trolde i at komme ind (2). Der lagdes Staal i Rug- og Hvedemarkerne samt i Sædbunkerne paa Loftet (3). Og der blev sat Staal i Gæssenes Vinger, for at Heksene ikke skulde tage dem (1). Plovene maatte ikke staa ude Julenat, ellers vilde Jerusalems Skomager sætte sig paa dem, og der vilde ikke vokse andet end Ukrudt, hvor en saadan Plov kom til at gaa (4). „Naar man sliber i Julen, skal man flaa i Fasten“; det maatte Meddeleren sande: de havde slebet i Julen, og en Dag i Fasten brækkede en af Hestene Benet og maatte slagtes (5). Man maa ikke hænge

Tøj op i Julen, ellers vil man komme til at klæde Lig, inden Aaret er omme (6). Rokken el. a. maatte ikke gaa rundt i Julen (5). Juleaften sattes et Lys for hver, der sad til Bords; Lysene maatte ikke flyttes; den, hvis Lys først nedbrændte, skulde dø inden Aarets Udgang (7). Juleaften, men især Nytaarsaften, skød unge Mennesker med Bøsser, man gik med Rumlepotter eller gned med en sodet Prop paa Folks Ruder (8). — Det vigtigste Gilde var *Skipperens Julegilde. Mandskabet* (3: Baadens Besætning, 7—8 Mand) „var bedt“ til Kl. 2—3 Juledags Eftermiddag; Familien var med. Julehilsenen lød: Glædelig Jul, et godt Stykke Sul, Helsen og Sundhed, og hvad som kært er! Genhilsen: Tak, dig det samme! Man fik Kaffe, Mændene tillige Snapse, og saa spillede Firkort. Ved Femtiden dækkedes Bordet med „alt henførende til Husets Sager“: Flæsk, Rullepølse, Skinke, Ost o. s. v., hjemmebagt Rug- og Sigtebrød, og der vankede Øl og Snaps. Hen paa Aftenen fik man Punsch; Pengene hertil var siden Mortensdagstid, da Vinterfisket begyndte, indkommet ved, at hver Mand havde lagt nogle Skilling fra i en Bøsse, naar man efter endt Fisketur samledes i *Selskabet* for at gøre Baaderegnskabet op. Endvidere gav Skipperen selv en Omgang Punsch. Gildet varede til langt ud paa Aftenen; man spillede Firkort; men da Aftenen var hellig, dansedes der ikke. — 2. Juledag samledes alene Mændene hos Skipperen for at nyde Resten af Drikkevarerne (8).

Hvad man drømmer om sidste Nat i det gamle Aar, skal gaa i Opfyldelse, inden det nye Aar er omme (6). Første Gang man saa *Nytaarsny*, var det godt at have et Stykke Brød eller andet spiseligt i Haanden; thi saa vilde man ikke komme til at savne Mad i det nye Aar (9). Eller man skulde have Brød i den ene Haand og Penge

i den anden; saa vilde man ikke komme til at mangle de to Ting i det nye Aar (4). Hvis man saa Nytaarsny første Gang gennem Glas (Rude), vilde man komme til at slaa meget i Stykker i det nye Aar (4).

Hvis en ung Pige Hellig-tre-Konger-nat Kl. 12 stillede sig foran sit Spejl og sagde: I hellige Konger tre jeg beder, at I i Nat udi Drømme vil lade mig se, hvis Navn jeg skal bære, hvis Brud jeg skal være, hvis Dug jeg skal brede, hvis Seng jeg skal rede, hvis Gulv jeg skal feje, hvis Hjerte jeg skal eje! — — saa vilde hendes tilkommende Mand vise sig for hende i Spejlet (7).

Ved *Fastelavn* samledes man for at slaa til en *Fastelavnsmand*, en stor udstoppet Figur i Overtrækstøj, anbragt siddende paa en Tønde, der ophængtes i et Stil-lads over Broen ved Havnen, men i de fleste Tilfælde i Ejnersens Gyngede ved hans Hus *Sidsenborg*, der laa ved nuværende Østergade og havde Navn efter hans Svigermor, Sidse Jons. I Kroens *gule Port* (findes ikke mere) slog man Katten af Tønden; Tønden var ophængt under en Bjælke. De voksne og gamle Fiskere havde Privilegium paa den Spas. Kvinder og Børn var Tilskuere. Fiskerne var udklædt i Konetøj og forsynet med Masker; nogle spillede paa Staaltraadsharper. Bevæbnet med tykke Kæppe gik Mændene fra Kanalsiden ind gennem Porten og slog paa Tønden. Efter Tøndeslagningen var der Punschegilde paa Kroen. Det kunde hænde, men vist sjældent, at man havde en levende Kat i Tønden. Ved en saadan Lejlighed sprang det arme Dyr i Kanalen, og en gammel Kone fortalte siden, at den „aldrig blev til Meneske mere!“ (8).

Heksene red til Bloksbjerg Onsdag Morgen før Paaske; de red paa Ovnredskaber o. lign., som Folk havde glemt at tage i Hus, eller som man havde glemt at sætte Staal

for (3). Men Heksene vendte tilbage om Aftenen, hvorfor man med Kridt slog Kors paa Døre for at hindre Heksene i at komme ind (7); Aftenen kaldtes Kridteaften (10). Gilleleje-Konerne holdt ikke af at gaa i Kirke *Skærtorsdag*, da alle Hekse skulde i Kirke den Dag (11). Festmaaltidet den Dag var *Skærtorsdagskaal*, kogt paa ni Slags *Kaal*, ɔ: Urter (12). Børn og unge Mennesker *tren-tede* i Paasken; Paaskeæggenes farvede (13).

Man respekterede ikke *Store Bededag*, men kaldte den *den store Møgdag*; Aarsagen var, at man omkring den Tid ofte havde Fiskegarnene fulde af *Møg* (ɔ: Tang) og derfor havde et stort Arbejde med at rense dem.

I Vinterens Løb samledes man ofte til Dans. Mærkelige var især Fiskernes *Hoppegilder* (14).

Man dansede ogsaa om Sommeren, i det fri, saaledes i *Pinsen*. I Gæstgiver Thyboes Tid (15) dansede man og holdt navnlig Drikkegilder til langt ud paa Natten i *Kroens Skov* (nuværende Bellevueskov); Øl og Brændevin fik man paa Kroen. — Pinsedags Eftermiddag gik man Tur til *Krigsraadens Have* (*Fabers Have*) ved Nakkehoved Fyr, der dengang ikke var offentlig tilgængelig, hvorfor man maatte anmode om Tilladelse til at færdes i den; her fandtes en Gyng, som Ungdommen benyttede. Og her stod fire Malmkanoner, som Fyrmester Faber af-fyrede, naar Kongen sejlede forbi; en af dem eksplo-derede engang og saarede Faber i Foden, og siden be-nyttedes de ikke. Frederik VII kom ofte ved Pinsetid paa Besøg hos Faber. Dennes Vogterdreng skulde aabne Leddet, naar de kongelige Vogne ankom, og der blev ka-stet en Mark ud til ham (8). — — De unge Gillelejere tog ofte til Pinsefest (17), i Hammermølleskoven ved Helle-bæk, hvor der var Dans og anden Halløj. I 2—3 Dage i Pinsen skulde den nye Svend paa Hammermøllen (Bos-

semagerværkstedet) „sidde paa Tønden“; han blev baa-
ret ud og hjem hver Gang af de andre Svende og Dren-
gene. Den nye Svend skulde være Nar, var pyntet med
forskelligt *Kulørs-Tøj* og gjorde Kunster paa og ved Tøn-
den, hvorved han tjente Penge, der gik til hans Svende-
tøj. Ved Festen spillede der paa Lirekasser (8).

St. Hansdag drog man til *Kilderne* ved Tisvilde, Ung-
dommen dog til Kildefesterne. Søren Kierkegaard over-
værede 1835 en Kildefest og har givet en god Skildring
af de larmende Festligheder og af Overtroen, der knyt-
tedes til Kilderne og Helene Grav (16).

Bryllupsfester paa Gilleleje i gamle Dage.

I Forvejen sendtes en *Bedemand* (kunde ogsaa være en
Kone eller Pige) med Indbydelse til Bryllupsgilde; Be-
demanden angav nøjagtigt Dag og Klokkeslet, man „var
bedt til“. — Ved Ankomsten til Gildeshuset fik Gæsterne
Søsterkage og et Glas Vin, ældre Mænd dog i Reglen
*Kornsnap*s. Saa ordnedes Bryllupstoget, der udgik fra
Brudens Hjem. Forrest gik 2 Klarinet-Musikantere, Chri-
stian Jesper(sen) og Niels Jørgen(sen). Efter dem fulgte
mindst 6 *Brudepiger*, derefter Bruden med „sit Følge“
(Familie). Saa kom Brudgommen med sine *Brudekarle*
(Brudesvende), en paa hver Side, og sit Følge. Mens
Brudekarlene (ofte ogsaa Brudgommen) tit laante Stads-
tøjet i Byen, sørgede Brudepigerne i Reglen selv for de-
res Beklædning. — Mens Bryllupstoget drog til Gilleleje
Kirke, kimede Kirkeklokkerne. Ved Ankomsten ophørte
Kimningen. Musikanterne blev staaende uden for Kirke-
døren. I Kirken anbragte Kvinderne sig i de venstre
Stole, Mændene i højre Side. Efter Vielsen ordnede To-
get sig som før, og med Musik i Spidsen drog man un-
der fornyet Kimning til Bryllupshuset. Undervejs affy-
redes *Åresskud* for Brudefolkene, hvilket skulde foregaa

uset, bag en Husgavl (ogsaa i Aftenens Løb afskød man Bøsser uden for Gildeshuset). Gæsterne trakteredes med Kaffe, Mændene fik tillige Snapse. Ved 5—6 Tiden fik man Middag, bestaaende af Risengrød og Klipfisk. Senere paa Aftenen fik man atter et Maaltid: Flæsk *σ. s. v.* og hjemmebagt Rugbrød, Smør m. m. Ud paa Aftenen vankede der Punsch og Øl. Drikkevarerne fik man udleveret paa Kroen, enten man havde Raad dertil eller ej; „det skulde til“. Saa dansede man, Vals og Sekstur, hvis der var Plads til denne Dans. Først dansede Brud og Brudgom; hvis en af dem ikke kunde danse, skulde han (hun) alligevel have en Svingom. Dernæst dansede Brudekarlene med Brudepigerne, og bagefter dansede hele Selskabet. Christian Jesper spillede Violin, og en Dreng slog Triangel. Saadan gik Natten. Men de gamle Fiskere sad og spillede Firkort i en Stue ved Siden af. — Kl. 6—7 Morgen trakteredes med Frokost: Spegesild og Smørrebrød og Dramme, og Gæsterne drog hjem (8).

Begravelse paa Gilleleje i gamle Dage.

Om *Død og Begravelse* fortæller *Edv. Pedersen* følgende: Paa den dødes Bryst lagdes et hjemmelavet Halmkors, en Salmebog og Staal (f. Eks. en Saks; Staal værner mod ondt). Naar Liget var klædt, holdt Konerne *Klæ'sgilde*. En Bedemand sendtes saa om for at bede til *Artid* (Begravelsesgilde); ved større Begravelser inviteredes indtil ca. 40 Par; særlig Invitation sendtes til *Pyntepigerne*, og Drengene fra de Hjem, Invitationen gjaldt, opfordredes til at være *Ringedrenge*; de skulde ringe med Kirkeklokkerne, og der kunde være saa mange, at Kirkeloftet var fuldt af Drenge, der trakteredes paa Stedet med *Ostebrød* (tørre Brødskiver og Ost). Begravelsen foregik fra Hjemmet. Ligtoget begav sig af

Sted med Pyntepigerne (mindst 6) i Spidsen; de bar hver en Krans, og den ypperste af dem bar et Tørklæde med fint Sand i og Grønt (Buksbom); saa kom Præst og Skolelærer; derefter kom Mændene, der bar den sorte Kiste, og endelig Familien og Følget. I en Time havde Ringdrengeene rørt Klokkerne.

I mange Tilfælde kom Liget ikke i Kirke (da ikke alle havde Raad til Ligtale), men førtes straks til Graven. Ringningen ophørte, og Præsten forrettede Jordpaakastelsen, hvorefter Ringningen fortsattes, mens Mændene i Følget kastede Graven til, samtidig med at Følget sang „Hvo ved, hvor nær mig er min Ende“. Naar Graven var tilkastet og klappet til, lagdes Skovbladene et Øjeblik oven paa hinanden. Saa holdt Ringningen op, og Pyntepigerne traadte til. Den ene dryssede det fine Sand og Grønt paa Graven; derefter anbragte de andre Pyntepiger deres Kranse paa Pinde (i hvis ene Ende var en Klove), der blev stukket ind i Gravens Sider. Havde Følget Kranse, lagdes de oven paa Graven. Saa begav man sig til *Artid* i Begravelseshuset, hvor man trakteredes med Klipfisk og Risengrød; Gæsterne medbragte selv Sølvsker. Saa fik man Kaffe (Mændenes Kaffeunsch). Senere fik man Middagen: Flæsk, Skinke, Kød, Rullepølse, Ost, Brød og Smør. Da der vankede mange Snapse, blev Gæsternes Humør efterhaanden godt. Hen paa Aftenen spillede man Firkort og drak Punsch. Kl. 1—2 om Natten drog man hjem.

Noter:

(1): Fra *Soborg Hestehave*. Min Elev Elisabeth Nellemann, efter Pcl. Laurits Christiansen, Søborg Hestehave. — (2): *Fjellenstrup*. Min Elev Tage Nielsen, S. af Grd. Hans Julius Nielsen og Hustru, begge fødte i *Soborg S.* — (3): *Str. Bjørstrup*.

Min Elev Else Hansen, Str. Bjørstrup. — (4): *Lundebakke*, Søborg S. Min Elev Estrid Lundbak, efter gl. Kone, Laura Petersen, Lundebakke. — (5) ovenn. Fru H. J. Nielsen. — (6): *Fjellenstrup*. Min Elev Ingeborg Madsen, D. af Pcl. L. Madsen, Fjellenstrup. — (7): *Gilleleje*. Min Elev Else Rasmussen, efter nedennævnte Ane Louise. — (8): *Gilleleje*. Fisker Edvard Pedersen, f. 13. Dec. 1846, Gilleleje, død smst. 16. Jan. 1935. — (9): *Gilleleje*. Fisker Chr. Ad. Carlsen, Gilleleje, efter hans Moder Ane Louise, død 6. Marts 1933, 84 Aar. Han har ofte set hende staa med Brød i Haanden, naar hun saa Nytaarsny. — (10): Fra det gamle Gilleleje, 1933, S. 84 og 1937, S. 48. — (11): do. 1937, S. 50. — (12): do. 1934, S. 97. — (13): do. 1934, S. 102. — (14): do. 1933, S. 89. — (15): Christen Thyboes Data kendes ikke; han nævnes som Forlover 26. Sept. 1820, Gilleleje Kbg. — (16): S. K. „Efterladte Papirer“. — (17): Se V. Thalbitzers Beskrivelse af Festen, „Fra Frederiksborg Amt“, 1929, S. 52.

*

O. HARDT

Dyrlæge O. Hardt, der April 1939 forlod Gilleleje for at tiltræde anden Virksomhed i København, var i 1929 med til at stifte Museumsforeningen og var Bestyrelsesmedlem i 10 Aar. Han blev en betydelig Kraft for Foreningen, deltog i Indsamlingen af Museumssagerne med Benyttelse af Dyrlægebilen, foretog sammen med Formanden adskillige Udgravninger og deltog i Opstillingen af Genstandene paa Museet. Hans specielle Mission blev Fotografering, og hans talrige udmærkede Billeder knytter stedse hans Navn til Museet, hvor han tillige vil blive savnet paa Grund af sit fine og noble Væsen.

H. C. T.

C. NEES †

Købmand C. Nees døde 5. Okt. 1939, kun 51 Aar gammel. Paa hans Initiativ stiftedes Museumsforeningen 1929, og han var dens Kasserer i 10 Aar. Han opnaaede at se en af Opgaverne løst: Fiskerhusets Indvielse i Aar. Hans historiske og lokalhistoriske Interesse satte Spor i Foreningens Arbejde. Nees var en nobel, rettænkende og beskeden Mand. Foreningen vil bevare Mindet om ham i Taknemlighed for hans Indsats og Personlighed.

H. C. T.

Fiskesalgsforeningen Gilleleje

*fører altid friske og førsteklasses
Varer i forskellige Fiskesorter*

Telefon
1 2 5

Alb. G. Nielsen

Blikkenslager, examineret
aut. Vand- og Gasmester

L. Pedersensvej Telf. Gilleleje 176

C. NEES

Købmandshandel

»Østerstrand«, Gilleleje, Telefon 57.

Eneforhandler for Gilleleje og Omegn af
BRASILKO-KAFFE

Varerne bringes overalt. — Sommerlejlighed anvises gratis.

»NORA«

(Anthon Christensen)

Overtøj . Kjoler . Sengeudstyr

Telefon Gilleleje 7

Jørgen L. Nielsen

*Tømrer- og Snedkermester
Maskinsnedkeri*

Vandværksvej Telf. Gilleleje 175

Specialitet: Sommerhuse og
Vandbygningsarbejder

N. Nielsen **SOMMERLYST**

Købmandshandel

Kolonial . Vin . Cigarer

Min ekstrafine Kaffe anbefales

Tlf. Gilleleje 34 - Varerne bringes overalt

Vilh. Pedersen

Urmager og Guldsmed
Grammofon- og Fotohandel
Eget Atelier for Amatørarbejde

*Fest- og Brudegaver
Moderne Ure
Stort Udvalg*

Vesterbrogade 11 . Telefon Gilleleje 87

Gør Deres Indkøb af

Kolonial - Vin og Cigarer i

Brejdablik-Købmandshandel

Aage H. Bentzen

Telefon Gilleleje 63

Slagtermester

Charles Hansen

Vesterbrogade

Kød og Paalæg

Telefon Gilleleje 10

A. Eltang

Købmand
Gilleleje

Telf. 2

Telf. 212

EVALD ANDERSEN

Manufaktur,
Trikotage,

Telefon 103
Gilleleje

og Skotøj

K. E. Kristensen

Chr. Sørensens Eftf.

Isenkram - Udstyr - Støbegods

Glas & Porcellæn

TELF. GILLELEJE 111

Alle nye

Bøger føres altid paa Lager.

Vesterbros Boghandel

Knud Poulsen

Telefon Gilleleje 199

Kolonial, Delikatesser & Vin

MARTIN HANSEN

Telefon 19

Gilleleje

Gilleleje Skræder- og
Herreekviperings-
forretning

H. P. SØRENSEN

Telf. 108, Stationsvej, Telf. 108

Gilleleje

Skibsproviantering

ved Havnen

CARL OLSEN Tlf. Gilleleje 12

Køb Skoene i

Skotøjsforretningen

Hovedgaden 21, Gilleleje

Skomagermester Ditlev Idorn

Telf. Gilleleje 144

Besøg

HOTEL GILLELEJE KRO

Anerkendt Køkken

Centralvarme og Bad

Tennisbane

Telefon 14

Jacob Larsen
Bageri - Konditori

Vesterbrøgade 6 Gilleleje Telefon 68.

Fører alt i groft og fint — i helt rigtige Ting.

Brdr. C. og F. Petersens
MASKINFABRIK

Havnen . Gilleleje . Telefon 136

Specialitet:

Motorreparation
Alle Maskiner for Fiskeri

Fiskerøgeriet „Bornholm“

(E. Poulsen)

Gilleleje Havn

Telefon Gilleleje 100 og 230

Gilleleje Missionshotel

ved Havnen

TELEFON 129

Pensionærer modtages hele Aaret.
Centralvarme

Automobil udlejes

TELEFON 40 GILLELEJE

P. LAUR. NIELSEN

Vesterbrogade
(ved Blaabjergbakke)

Murermester
LAUR. ANDERSEN

Svend Henriksens Vej
Gilleleje . Telefon 121

*Alt Murerarbejde udføres.
Tilbud gives paa alt Murerarbejde.*

Cykler, Cykledele, Dæk og Slinger

køber De bedst i

P. PETERSENS

Cykleforretning

Telefon Gilleleje 36

Tømrmester Peter Andersen
Gilleleje

Telefon 105

Alt Tømmer- og Snedkerarbejde udføres

Handelsgartner

OLAF MØLLER

Frugt . Grønt . Blomster

Stationsvej

Telefon Gilleleje 20

Smedemester Chr. Christensen

CYKLEREPARATION

Vesterbrogade

Gilleleje

Telefon 216

LAUR. LARSEN

Papir- og Galanterihandel

Vesterbrogade 9

Telefon Gilleleje 154

POSTKORT

FILM

LEGETØJ

Fr. Dencker

Automobiler

Reparationsværksted

Benzin, Olie

Hovedgaden. Telefon Gilleleje 28.

Gilleleje Mejeri

Telefon Gilleleje 47

Støt vore

Annoncører.

Anvend Museets Aarbøger

som

Julegave

Konfirmationsgave

Fødselsdagsgave

2 Kr. pr. Aargang

Telef. 192

OTTO TELLER

Bogtrykkeri - Bogbinderi

Carolinevej 3, Hellerup

Telefon Helrup 376-373

Gilleleje Museum består af 2 Afdelinger:

- 1. Fiskerhuset paa Hovedgaden:**
Interiørs og Fiskersager.
- 2. Samlingen paa Skolen:**
Oldsager, Middelaldergenstande,
Arkivsager, Billeder, Folkeminde-
genstande fra Lejet og Omegnen.

Museet modtager fremdeles Genstande.
Foreningen ønsker flere Medlemmer.
Giv Bidrag til Boligfonden.
Betænk Museet i Testamente!
Køb Aarbøgerne!

Telefon: Gilleleje 192.
Postadresse. Museet, Gilleleje.
Postkonto Nr. 44302.